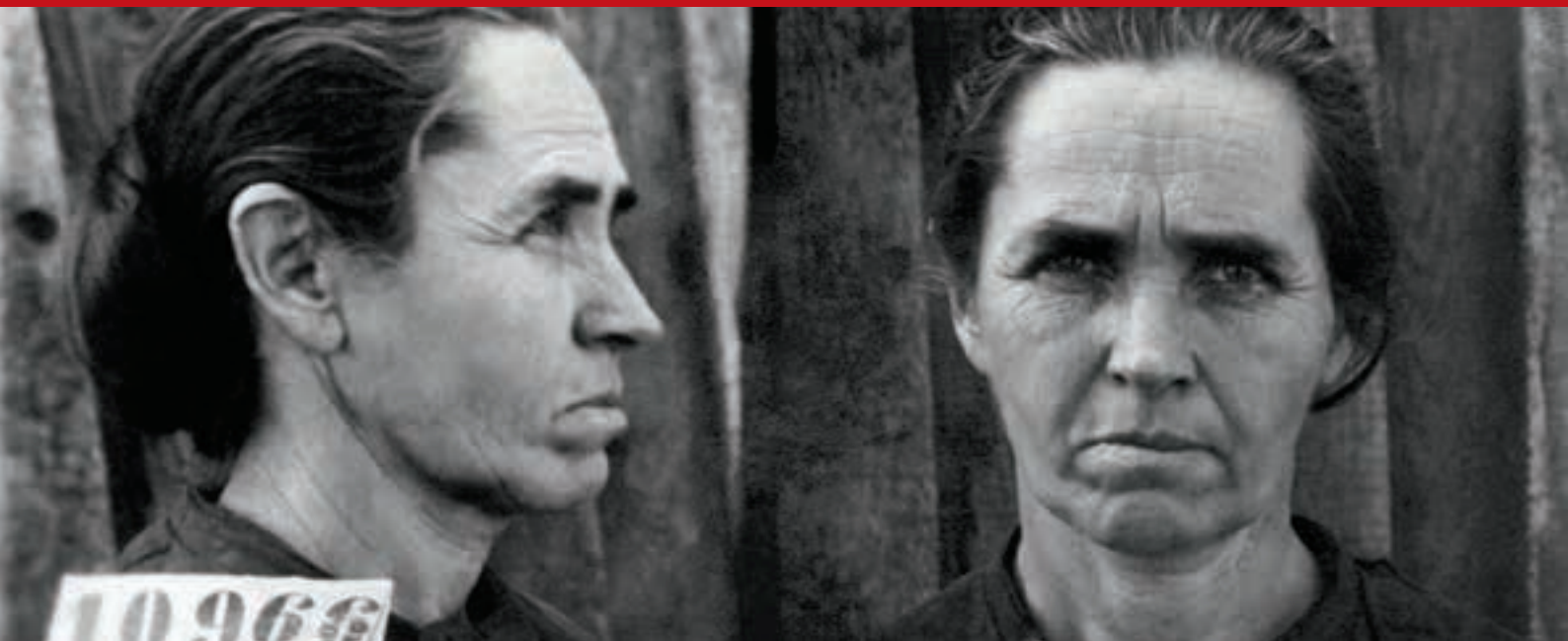

1937/38

ROZKAZ / ORDER nr 00485 / No. 00485

Antypolska operacja NKWD
na sowieckiej Ukrainie
1937–1938

The NKVD Anti-Polish
Operation in Soviet Ukraine
in 1937–1938

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Dokumenty wytworzone przez funkcjonariuszy Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych ZSRS na zawsze miały pozostać utajnione. Są one dowodem planowej zbrodniczej działalności sowieckiego aparatu represji. Obecnie kopie tych materiałów przekazywane są przez ukraińskie państwowe archiwa obwodowe w Odessie, Chmielnickim i Winnicy do Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. To dzięki nim los zamordowanych i represjonowanych w ramach „operacji polskiej” możemy przedstawić na planszach wystawy **Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938**, a także w niniejszym katalogu.

Documents created by officials of the People's Commissariat of Internal Affairs in the Soviet Union were to remain top secret forever; these are evidence of the criminal activities premeditated by the Soviet system of repression. Currently, regional branches of the Ukrainian state archives in Odessa, Khmelnytsky and Vinnytsia are providing copies of these materials to the Archive of the Institute of National Remembrance. Thanks to them, we are able to show the fate of those murdered and repressed during the 'Polish Operation' in the exhibition '**Order No. 00485: The NKVD Anti-Polish Operation in the Soviet Ukraine 1937–1938**', as well as in this catalogue.

193738

ROZKAZ
nr 00485

ORDER
No. 00485

1918 · 2018

**Patronat Narodowy
Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
Andrzeja Dudy
w Stulecie Odzyskania Niepodległości**

**The Centenary of the Restoration of Polish
Independence Under the National
Patronage of Andrzej Duda,
President of the Republic of Poland**

ROZKAZ ORDER **nr 00485** No. 00485

Antypolska operacja NKWD The NKVD Anti-Polish Operation
na sowieckiej Ukrainie in Soviet Ukraine in
1937–1938 1937–1938

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

**Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
– Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko
Narodowi Polskiemu**

**Archive of the Institute of National Remembrance
– Commission for the Prosecution of Crimes
Against the Polish Nation**

#Moja NIEPODLEGŁA.

„Operacja polska” przeprowadzona przez NKWD w latach 1937–1938 w Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich to jedna z największych zbrodni ludobójstwa wymierzonych w naród polski w XX wieku. W wyniku realizacji rozkazu nr 00485 z 11 sierpnia 1937 r., wydanego przez ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, pod fałszywymi zarzutami represjonowano przynajmniej 139 835 osób, z czego zamordowano nie mniej niż 111 091. Dodatkowo, na podstawie kolejnego rozkazu Jeżowa, z 15 sierpnia 1937 r. o nr 00486, represjom poddano żony i dzieci skazanych „zdrajców ojczyzny”. Zdecydowaną większość ofiar „operacji polskiej” NKWD stanowili Polacy, ale wśród prześladowanych znaleźli się także przedstawiciele innych grup narodowych i etnicznych zamieszkujących ZSRS, w tym w znacznej liczbie – Ukraińcy. Akcja ta, choć nie była jedyną o charakterze narodowościowym (przeprowadzono też operacje: „niemiecką”, „fińską”, „estońską”, „łotewską” i inne), odznaczała się skalą ludobójstwa. Badacze tego zagadnienia szacują, że w okresie Wielkiego Terroru życie straciło co najmniej 200 tys. Polaków.

Mimo tak ogromnej liczby zamordowanych jeszcze do niedawna „operacja polska” była niemal całkowicie zapomniana, znana tylko wąskiemu gronu historyków. Instytut Pamięci Narodowej decyzją Prezesa dr. Jarosława Szarka podjął działania mające na celu upamiętnienie jej ofiar. W związku z przypadającą na lata 2017–2018 osiemdziesiątą rocznicą przeprowadzenia „operacji polskiej” zaangażował się w rozpowszechnianie wiedzy o przebiegu i skutkach tej bestialskiej zbrodni oraz przywracanie jej ofiarom należytego miejsca w świadomości i pamięci społecznej.

Podjęto wiele inicjatyw o charakterze edukacyjnym, naukowym, popularyzatorskim oraz archiwalnym. Wraz z Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia Instytut Pamięci Narodowej utworzył stronę internetową <http://operacja-polska.pl>. Ponadto wydana została broszura edukacyjna *Operacja antypolska 1937–1938*, a w ramach serii „Teki edukacyjne IPN” opublikowano tom *„Operacja polska” NKWD 1937–1938. Losy Polaków w Rosji bolszewickiej i w ZSRS do 1939 roku*. Powstała również wystawa pod tytułem *Ofiary zbrodni. Operacja antypolska NKWD 1937–1938*.

Pierwsze publikacje pionu archiwalnego Instytutu dotyczące omawianej operacji sięgają poprzedniej dekady. Efektem współpracy z Wydzielonym Archiwum Państwowym Służby Bezpieczeństwa Ukrainy oraz Instytutem Badań Politycznych i Narodowościowych Narodowej Akademii Nauk Ukrainy z 2010 r. są dwa tomy dokumentów pt. *Wielki Terror: operacja polska 1937–1938* (t. 8 serii „Polska i Ukraina w latach trzydziestych–czterdziestych XX wieku.

Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych”). W 2016 r. we współpracy z Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji ukazał się tom *Wielki Terror w sowieckiej Gruzji 1937–1938. Represje wobec Polaków*.

W trakcie pracy nad wymienionymi publikacjami udało się dotrzeć do nieznanych dotychczas dokumentów, które mają ogromne znaczenie dla odtworzenia i opisanie przebiegu „operacji polskiej” NKWD. Ustalono też, że w wielu przypadkach zachowane zostały dokumenty dotyczące poszczególnych spraw i osób. Naszą ambicją stało się umożliwienie rodzinom zamordowanych i represjonowanych dotarcie do tych materiałów. Podjęliśmy starania o nawiązanie współpracy z archiwami przechowującymi wspomniane dokumenty. 26 marca 2018 r. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej podpisał umowę z dyrektorami trzech państwowych archiwów obwodowych: dr Lilią Biłousową, prof. Jurijem Łehunem oraz dr. Wołodymyrem Bajdyczem reprezentującymi archiwa w Odessie, Winnicy i Chmielnickim. Dzięki tej współpracy do zasobu Archiwum IPN trafią setki tysięcy stron dokumentów osób represjonowanych w ramach „operacji polskiej”.

Niniejszy katalog wystawy *Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938* powstał właśnie dzięki materiałom archiwalnym przekazanym przez partnerów ukraińskich. Dokumenty, które znalazły się na wystawie i w katalogu, to w większości archiwalia dotychczas nieznane, nigdy nieupubliczniane, a nawet nieudostępniane badaczom czy dziennikarzom.

Dokumenty wytworzone przez NKWD są dowodem planowej zbrodniczej działalności sowieckiego aparatu represji – mordów i zsyłek, które nigdy nie miały zostać ujawnione. Na kolejnych stronach chcemy Państwu przedstawić losy ludzi zamordowanych tylko dlatego, że byli Polakami lub byli podejrzani o kontakt z nimi.

Dołożymy wszelkich starań, aby zgromadzić w Archiwum IPN wszystkie zachowane akta dotyczące „operacji polskiej”. Pozyskane dokumenty będą udostępniane rodzinom, badaczom, historykom i dziennikarzom. Mamy nadzieję, że przyczynią się one do przywrócenia pamięci, a także odtworzenia losów osób prześladowanych i zamordowanych w ZSRS.

Marzena Kruk
Dyrektor Archiwum Instytutu
Pamięci Narodowej

The ‘Polish Operation’ conducted in the Soviet Union by the NKVD from 1937–1938 is one of the greatest crimes of genocide meted out on the Polish nation in the twentieth century. At least 139,835 people were repressed under false charges. No less than 111,091 of those were murdered as a result of order No. 00485 of 11 August 1937, issued by the People’s Commissar for Internal Affairs, Nikolai Yezhov. In addition, the wives and children of the accused ‘betrayers of the fatherland’ were also victimized on the basis of Yezhov’s next order, No. 00486 from 15 August 1937. Without question, Poles constituted the greatest number of victims in the ‘Polish Operation’, but representatives of other national and ethnic groups living in the USSR, including a significant number of Ukrainians, were also found among the persecuted. Although this was not the only such action of ethnic character (operations ‘German’, ‘Finnish’, ‘Estonian’, ‘Latvian’ and others were also carried out), it was distinguished by the scale of the genocide. Researchers of this issue estimate that in the period of the Great Terror, at least 200,000 Poles lost their lives.

Despite the great number of people murdered, the ‘Polish Operation’ was almost completely forgotten, known to only a handful of historians. The Institute of National Remembrance (IPN), upon the decision of its president, Dr. Jarosław Szarek, commenced activities to commemorate these victims. Within the framework of the eightieth anniversary of the implementation of the ‘Polish Operation’, which fell in 2017–2018, IPN has been involved in disseminating knowledge about the development and effects of this bestial crime and restoring its victims to a proper place in social consciousness and memory.

A number of initiatives were undertaken – educational, research, informational and archival. Together with the Centre for Polish-Russian Dialogue and Understanding, the Institute of National Remembrance created the webpage <http://operacja-polska.pl>. Additionally an education brochure was issued ‘*The Anti-Polish Operation of 1937–1938*’ and the volume *The ‘Polish Operation’ of the NKVD 1937–1938: The Fate of Poles in Bolshevik Russia and the USSR up to 1939* under the series ‘IPN Educational Workbooks’. An exhibition entitled ‘*Victims of Criminal Atrocities: The NKVD Anti-Polish Operation of 1937–1938*’ was produced.

The first publications of the Archive of the Institute of National Remembrance regarding the operation in question date back to the past decade. The effect of cooperation in 2010 with the Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine and the Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine was two volumes of documents entitled *The Great Terror: The Polish Operation 1937–1938* (vol. 8 of the series *Poland and Ukraine in the 1930’s and 1940’s of the Twentieth Century: Unknown Documents from the Special Services Archive*). In 2016, cooperation with the Archive of the Ministry of Internal Affairs in Georgia resulted in the publication of the tome *The Great Terror in Soviet Georgia 1937–1938: Repression Against Poles*.

During work on the above-mentioned publications it became possible to attain previously unknown documents, which have had enormous meaning in the process of reconstructing and depicting the scope of the NKVD 'Polish Operation'.

It was also revealed that documents regarding particular matters and individuals had been preserved in many cases. It became our aim to facilitate access to these materials for the families of those murdered or repressed. We undertook efforts to cooperate with the archives preserving the above-mentioned documents. On 26 March 2018, the President of the Institute of National Remembrance signed an agreement with the directors of three regional state archives: Dr. Liliya Bilousova, Prof. Yuri Legun and Dr. Volodymyr Baydych, representing archives in Odessa, Vinnytsia and Khmelnytsky. Thanks to this cooperation, hundreds of thousands of documents regarding individuals repressed under the 'Polish Operation' will be put into IPN Archive resources.

The exhibition catalogue below, *Order No. 00485: the NKVD Anti-Polish Operation in Soviet Ukraine 1937–1938*, came into being thanks to archival materials provided by our Ukrainian partners. The documents that are found in the exhibition and the catalogue are for the most part archival materials that were unknown to this point, having never been made public or even made available to researchers or journalists. These documents created by the NKVD are evidence of the premeditated criminal activities of the Soviet machine of oppression – murders and deportations that were never to be brought to light. In the following pages we would like to acquaint you with the fate of people who were murdered simply because they were Poles or were suspected of having contact with them. We are making every effort to preserve all surviving 'Polish Operation' files in the IPN Archive. The documents obtained will be made available to families, researchers, historians and journalists. We hope that they will contribute to restoring the memory of the people persecuted and murdered in the USSR, as well as the reconstruction of their fate.

Marzena Kruk
Director of the Archive
of the Institute of National
Remembrance

Inscenizacja. Spętane ręce.
Grupa Rekonstrukcyjno-Filmowa Bemowo,
fot. C. Pomykało

Reenactment. Bound hands.
Bemowo Film Reconstruction Group,
photo by C. Pomykało

ZSRR i Ko-
 KP(b)
 YMSKA ASRR, ob-
 kraj GORKJOW-
 aczony dla nich
 KC WKP(b) rocz-
 nasiona dla sie-
 ch Związku SRR i
 m i pracującym
 krajów i obwodów
 ży swego zboża
 no organizacjom
 nych miejskich i
 udowych ZSRR
 W. (Skriabin).
 b) J. STALIN.

W wyniku podpisania traktatu ryskiego 18 marca 1921 r., kończącego wojnę polsko-bolszewicką, w granicach kształtującego się ZSRS pozostało ponad 1,2 mln Polaków. Mieszkali oni głównie w sowieckich republikach: ukraińskiej i białoruskiej. Największe miejskie skupiska diaspory polskiej znajdowały się w Leningradzie (dziś: Petersburg), Moskwie, Kijowie i Odessie. Władze na Kremlu prześladowały Polaków m.in. z powodu ich silnego poczucia tożsamości narodowej, przywiązania do własnej kultury oraz religii rzymskokatolickiej, a także za opór przeciw ateizacji i sowietyzacji życia publicznego czy kolektywizacji wsi. Pewną odwilż w polityce Józefa Stalina wobec Polaków przyniosło utworzenie dwóch polskich rejonów narodowych, cieszących się względną autono-

mią kulturalno-językową. W 1925 r. utworzono tzw. Marchlewszczyznę w obwodzie wołyńskim Ukraińskiej SRS, a w 1932 r. tzw. Dzierżyńszczyznę w obwodzie mińskim Białoruskiej SRS. W zamierzeniach władz miały one stanowić załóżek nowej republiki sowieckiej, skąd do Polski miał trafić ogień rewolucji. W obu rejonach tworzono w duchu komunistycznym polskie szkoły i teatry. Wydawano polskojęzyczne gazety oraz książki. Mimo to Polaków w dalszym ciągu traktowano jako „element niepewny”, swoistą V kolumnę przed przewidywaną wojną z II Rzeczpospolitą i państwami zachodniej Europy. Z tego też powodu w latach 30. z pasa nadgranicznego USRS i BSRS deportowano ich do Kazachstanu i na Syberię. Do 1937 r. zlikwidowano oba rejon narodowe.

POLACY W ZWIĄZKU SOWIECKIM

Informacja o pierwszym Zjeździe Rad Delegatów Robotniczych i Włościańskich Rejonu Polskiego im. Juliana Marchlewskiego na Wołyniu. 30 marca 1926 r. Dodatek informacyjny do czasopisma „Sierp”, nr 16 z 1926 r.
 Źródło: Instytut Języka Polskiego PAN,
<https://prasapolukr.ijp.pan.pl>

Information regarding the first Congress of Worker and Peasant Council Delegates from the Polish District in Volhynia named after Julian Marchlewski, 30 March 1926.
 Information supplement to the journal *Sierp* [The Sickle], no. 16, 1926.
 Source: Polish Language Institute PAN
<https://prasapolukr.ijp.pan.pl>

At the end of the Polish-Bolshevik war, over 1.2 million Poles were left within the borders making up the USSR as a result of the signing of the Riga Treaty on 18 March 1921. They lived mainly in the Soviet republics of Ukraine and Belarus. The largest urban clusters of the Polish diaspora were in Leningrad (St. Petersburg today), Moscow, Kiev and Odessa. The authorities in the Kremlin persecuted Poles, among other things, for their strong feeling of national identity, for ties to their own culture and to the Roman Catholic religion, and also for their resistance to the atheisation and sovietisation of public life and collectivisation of agricultural sector. A certain relief in Joseph Stalin's policy towards the Poles brought about the creation of two Polish autonomous districts, which enjoyed rela-

Organ prasowy „Marchlewszczyzna Radziecka”, nr 136 z 8 grudnia 1933 r.

Źródło: Instytut Języka Polskiego PAN, <https://prasapolukr.jjp.pan.pl>

Information bulletin 'Marchlewszczyzna Radziecka' [Soviet Marchlewszczyzna], no. 136, 8 December 1933. Source: Polish Language Institute PAN <https://prasapolukr.jjp.pan.pl>

POLES IN THE SOVIET UNION

tive cultural-linguistic autonomy. In 1925 'Marchlewszczyzna' was established in the Volhynia district of the Ukrainian Soviet Republic and in 1932 'Dzierżyńszczyzna' was set up in the Minsk district of the Belarusian Soviet Republic. The authorities intended for them to constitute the nucleus of a new Soviet republic, from which the revolutionary fire would spread to Poland. In both districts, Polish schools and theatres were established in the communist spirit. Polish-language newspapers and books were published. Nevertheless, ahead of the anticipated war with the Second Polish Republic and the countries of Western Europe, Poles were still treated as a 'questionable element', a specific fifth column. For this reason as well, Poles were deported to Kazakhstan and Siberia from the border regions of the Ukrainian and Belarusian SSR's in the 1930s. By 1937, both autonomous districts were liquidated.

Mapa Polskiego Rejonu Narodowego im. Juliana Marchlewskiego z lat 1925–1935

Map of the Julian Marchlewski Polish Autonomous District [Marchlewszczyzna] from 1925–1935

▲ **Nikołaj Jeżow** (czwarty od prawej w dolnym rzędzie) na spotkaniu poświęconym wprowadzeniu masowych represji, czerwiec 1937 r. Fot. Centrum Naukowo-Informacyjne „Memorial” w Moskwie

Nikolai Yezhov (fourth from the right, bottom row) at a meeting dedicated to the implementation of mass repression, June 1937.

Photo: Memorial Research and Information Centre in Moscow

ROZKAZ JEŻOWA

Wkrótce po rozpoczęciu „operacji kułackiej”, w ramach której przeprowadzono masowe represje wobec przeciwników władzy sowieckiej, szef NKWD **Nikołaj Jeżow** podpisał 11 sierpnia 1937 r. rozkaz nr 00485 o rozpoczęciu „operacji polskiej”. W porównaniu z „niemiecką”, „grecką”, „fińską” czy „łotewską” była ona największą z „operacji narodowościowych” NKWD w czasie Wielkiego Terroru. Aresztowanych oskarżano o przynależność do nieistniejącej od 1921 r. Polskiej Organizacji Wojskowej (POW), zarzucając im prowadzenie działalności szpiegowsko-wywrotowej na rzecz II RP. Z dokumentów ujawnionych przez historyków rosyjskiego „Memoriału” wynika, że podczas tej akcji aresztowano ponad 143 tys. osób. Spośród nich 139 tys. skazano, w tym co najmniej 111 tys. na karę śmierci (80% spośród aresztowanych). Blisko 30 tys. Polaków zesłano do łagrów. Według rosyjskiego badacza **Nikołaja Iwanowa** *Polaków zabijano 36 razy częściej niż innych obywateli ZSRS. Tylko na Ukrainie,*

▶ Rozkaz operacyjny nr 00485 z dnia 11 sierpnia 1937 r. podpisany przez szefa NKWD **Nikołaja Jeżowa**. Dwa dni wcześniej został on zatwierdzony przez Biuro Polityczne Komitetu Centralnego WKP(b) z **Józefem Stalinem** na czele.

Ze zbiorów HDA SBU

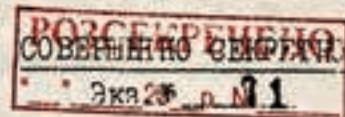
Operational order No. 00485 from 11 August 1937, signed by NKVD head Nikolai Yezhov. Two days earlier it had been endorsed by the Politburo of the RKP(b) Central Committee headed by Joseph Stalin.

From the collection of HDA SBU

gdzie znajdowało się największe skupisko ludności polskiej w ZSRS, osądzono 55 928 osób, z czego 47 327 zamordowano. W ramach „operacji polskiej” ginęli także przedstawiciele innych narodowości, m.in. Ukraińcy, Rosjanie, Białorusini, Żydzi. Wszystkie powyższe „operacje” NKWD zostały zakończone 26 listopada 1938 r.

Конец 40

Легато ГУТБ НКВД
Харнов Юман 1938
и Леопольд

ОПЕРАТИВНЫЙ ПРИКАЗ

НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
Союза С.С.Р.

11 августа 1937 г.

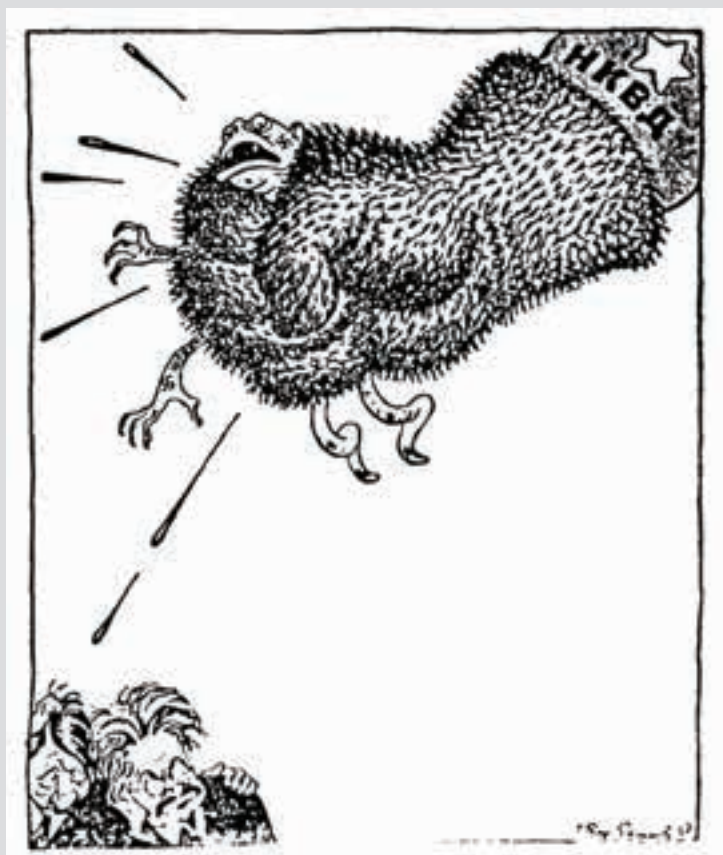
г. Москва

№ 00486

Рассматриваемое вместе с настоящим приказом закрытое письмо о фашистско-повстанческой, шпионской, диверсионной, пораженческой и террористической деятельности польской разведки в СССР, а также материалы следствия по делу "ПОВ" вскрывают картину долготрудной и относительно безнаказанной диверсионно-шпионской работы польской разведки на территории Союза.

Из этих материалов видно, что подрывная деятельность польской разведки проводилась и продолжает проводиться настолько открыто, что безнаказанность этой деятельности можно объяснить только плохой работой органов ГУТБ и беспечностью чекистов.

Даже сейчас работа по ликвидации на местах польских диверсионно-шпионских групп и организации ПОВ полностью не развита.

Rysunek satyryczny Borisa Efimowa „Jeżowe rękawice”, zamieszczony w lipcu 1937 r. w sowieckim dzienniku „Pravda”. Fot. domena publiczna

Satirical cartoon by Boris Efimov, 'Hedgehog [Yezhov] gloves', published in the July 1937 issue of Soviet daily 'Pravda'. Photo: public domain

Shortly after the start of the 'Kulak Operation', under which mass repression was carried out against opponents of the Soviet authorities, NKVD head Nicolai Yezhov signed order No. 00485 on 11 August 1937 which began the 'Polish Operation'. In comparison to the 'German', 'Greek', 'Finnish' or 'Latvian', it was the largest of the NKVD 'ethnic operations' in the time of the Great Terror. Those arrested were accused of belonging to the Polish Military Organization (POW), which had not existed since 1921, and it was alleged that they had conducted espionage and subversive activities for

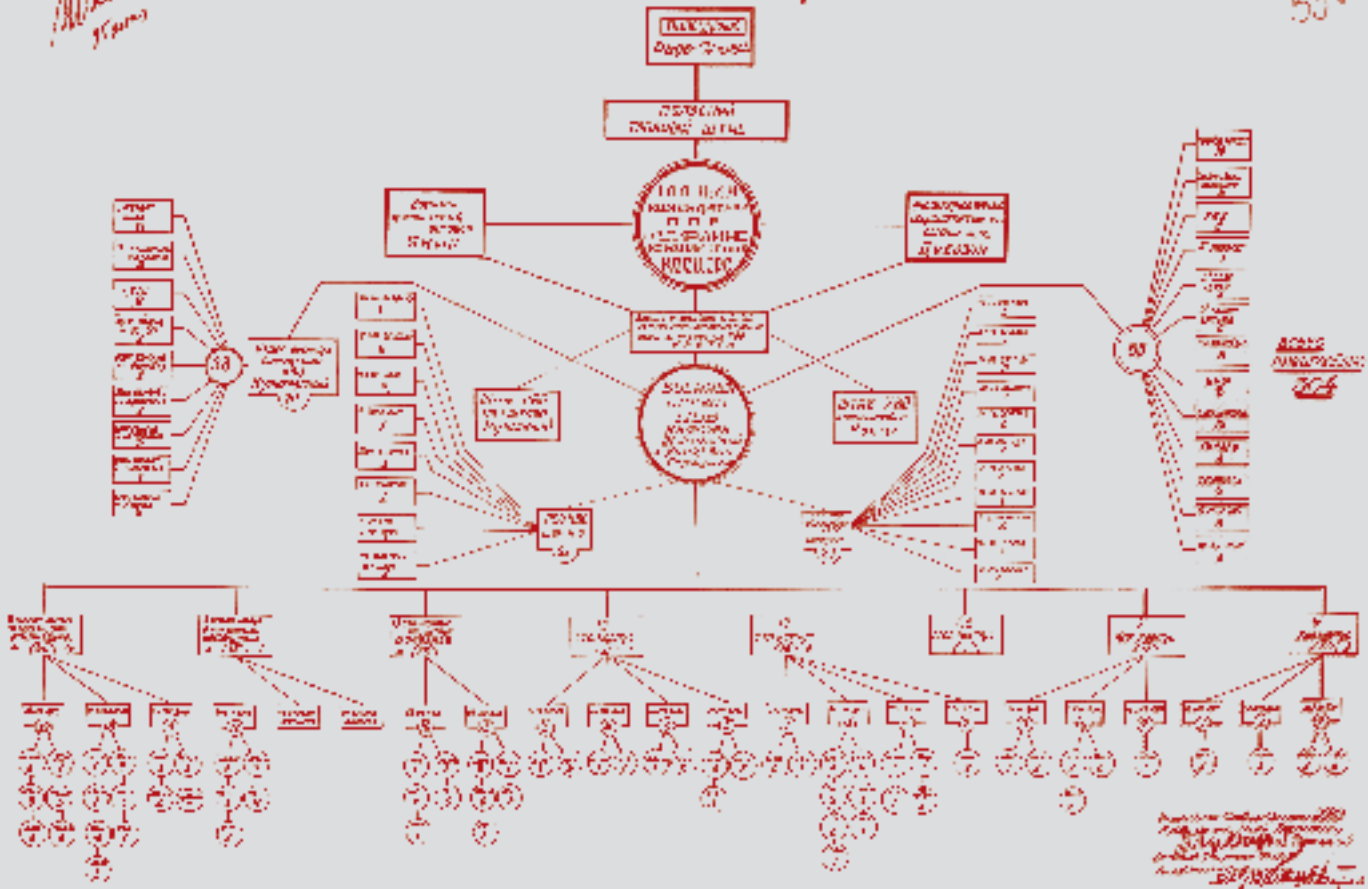
THE YEZHOV ORDER

the benefit of the Second Polish Republic. From documents discovered by historians of the Russian historical and civil rights society 'Memorial', it has emerged that over the course of this action more than 143,000 people were arrested. Among the 139,000 who were sentenced, at least 111,000 were given the death penalty (i.e. 80% of those arrested). Nearly 30,000 Poles were sentenced to forced-labour camps. According to Russian researcher Nicolai Ivanov, *Poles were murdered 36 times more frequently than other citizens of the USSR*. In Ukraine alone, where the largest clusters of Polish populations in the USSR were found, 55,928 people were sentenced, of which number, 47,327 were murdered. Within the 'Polish Operation', representatives of other nationalities, including Ukrainians, Russians, Belarusians and Jews also perished. On 26 November 1938, all of the above-mentioned NKVD 'operations' were concluded.

Секретно
 не подлежит
 распространению
 по СССР
*Министерство
 Внутренних
 Дел*

СХЕМА вскрытой Польской организации военной в КВД.

534

Schemat „rozpracowanej” przez NKWD
 Polskiej Organizacji Wojskowej, 1937 r.
 Ze zbiorów HDA SBU

Diagram of Polish Military Organisation
 fabricated by NKVD, 1937.
 From the collection of HDA SBU

**РОЗКРЕПЛЕННЯ
 СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО**

“ ” ЭКЗ 207 Д. №

MECHANIZM ZBRODNI THE MECHANISM OF THE CRIME

Oddział operacyjny NKWD wykonujący egzekucje w okolicach Dołbysza. Dumnie eksponowane zegarki były nagrodą za eksterminację ludności.

Fot. z archiwum S. Kuriaty

NKVD operational unit carrying out executions in the oblast of Dovbysh. The watches, proudly exhibited, were a reward for exterminating populations.

Photo from the archive of S. Kuriata

Sowiecki plakat propagandowy z hasłem: „Koś we właściwym czasie!”. Autor plakatu: Wiktor Deni, 1920 r. Źródło: Wikimedia Commons

Soviet propaganda poster with the slogan: 'Reap at the proper time!'

Poster design: Viktor Deni, 1920.
Source: Wikimedia Commons

W celu wykonania rozkazu Jeżowa funkcjonariusze NKWD zbierali wszelkie informacje o Polakach mieszkających na podległym im terenie. Donos, polsko brzmiące nazwisko, kontakt z osobami mieszkającymi w Polsce czy nawet posiadanie polskich książek były dla śledczych wystarczającą podstawą aresztowania. Sprawdzano polskie szkoły, biblioteki, ścigano katolików. Śledztwa były pobieżne. Torturami zmuszano aresztowanych, by przyznawali się do rzekomych win i wydawali kolejne niewinne osoby. Najczęściej oskarżano ich o szpiegostwo, antysowiecką propagandę i agitację, uczestnictwo w organizacji kontrrewolucyjnej, niezgłoszenie do NKWD działalności szpiegowskiej członków najbliższej

rodziny, organizowanie powstania zbrojnego na terytorium ZSRS, sabotaż czy kontakty z obywatelami innego państwa. W pierwszym okresie oskarżonych skazywała „dwójka”, czyli specjalna komisja złożona z szefa miejscowego NKWD i prokuratora. Wyroki zatwierdzane były w Moskwie przez szefa NKWD i prokuratora generalnego ZSRS. W celu przyśpieszenia tego procesu w drugiej połowie września 1938 r. powołano „trójki” – skład dotychczasowych „dwójek” został poszerzony o lokalnego przywódcę partyjnego. Istniały dwie kategorie kary. Pierwsza oznaczała rozstrzelanie, druga – zsyłkę do tzw. poprawczych obozów pracy na okres od 5 do 10 lat. Od wydawanych wyroków nie było apelacji.

Wsiewołod Balicki, szef NKWD Ukraińskiej SRS. W 1933 r. sfabrykował mit polskiej siatki szpiegowskiej POW jako odpowiedzialnej za klęskę głodu na sowieckiej Ukrainie. Sam stał się ofiarą swojej polityki. W 1937 r. został skazany na śmierć za rzekome uczestnictwo w antysowieckim spisku, a w listopadzie tego roku rozstrzelany. Fot. HDA SBU

Vsevolod Balitsky, NKVD head in the Ukrainian SSR. In 1933 he fabricated the myth of a Polish POW spy network that was supposedly responsible for the famine in Soviet Ukraine. He became a victim of his own politics. In 1937 he was sentenced to death for allegedly participating in an anti-Soviet conspiracy and shot in November of the same year. Photo HDA SBU

In order to fulfil Yezhov's order, NKVD functionaries gathered all kinds of information about Poles living in Soviet territory. Denunciations, a surname that sounded Polish, contact with people living in Poland or even the possession of Polish books – any one of these was enough reason for investigators to make an arrest. Polish schools and libraries were inspected; Catholics were scrutinized. The investigations were superficial. Prisoners were submitted to torture so that they would confess to ostensible guilt as well as denounce more innocent individuals. They were most often accused of spying, anti-Soviet propaganda and campaigning, participation in counter-revolutionary organizations, not reporting the spy activities of their closest family members to the NKVD, organizing armed

uprisings on Soviet territory, committing acts of sabotage or having contact with citizens of other countries. In the first stage the accused were condemned by a 'dvoika', namely a special commission composed of the local NKVD head and the prosecutor. Sentences were endorsed in Moscow by the head of the NKVD and the Prosecutor-General of the USSR. In the second half of September 1938, with the aim of speeding up the process, a 'troika' was appointed – the membership of the existing 'dvoika' was expanded to include the local party leader. There were two categories of punishment. The first was execution, the second, deportation to the so-called corrective labour camps for a period of five to ten years. There were no appeals against the judgments.

Kolejny rozkaz Jeżowa, nr 00486 z 15 sierpnia 1937 r., zawierał szczegółową instrukcję, jak należy postępować z żonami i dziećmi „szpiega” lub „wroga ludu”: *W stosunku do każdej aresztowanej i każdego niebezpiecznego społecznie dziecka od 15 roku życia wszczyzna się postępowanie śledcze [...]. Żony zdrajców ojczyzny zostają skazane w zależności od tego, jak bardzo są społecznie niebezpieczne, na minimum 5–8 lat obozu. Niebezpieczne społecznie dzieci skazanych, w zależności od wieku, stopnia niebezpieczeństwa i możliwości poprawy, zostają uwięzione w obozach, koloniach pracy NKWD lub w domach dziecka o specjalnym reżimie. [...] Oskarżone żony zdrajców ojczyzny, które nie zostały aresztowane*

RODZINNE TRAGEDIE

z powodu choroby i chorych dzieci, po wyzdrowieniu należy aresztować i skierować do obozu. Żony zdrajców ojczyzny, które karmią piersią po wydaniu wyroku należy bezzwłocznie aresztować i skierować do obozu [...] Dzieci karmione piersią są kierowane razem ze skazanymi matkami do obozów, skąd po osiągnięciu 1–1,5 roku są przenoszone do domów dziecka i żłobków Ludowych Komisariatów Zdrowia.

Winnica 1943 r., Ukrainka Gawriłowa poszukująca ciała swojego męża wśród zwłok ekshumowanych. W trakcie prac odkryto ponad 9 tysięcy ciał ofiar stalinowskich represji z lat 1937–1938. Około 3 tysięcy z nich prawdopodobnie było Polakami. Fot. CPKFFA Ukrainy im. H. S. Pshenychno

Vinnytsia 1943, Ukrainian GavriloVA seeking the body of her husband among the exhumed corpses. Over 9,000 bodies of victims of the Stalinist repression of 1937–1938 were discovered during this operation. It is probable that about 3,000 of them were Poles. Photo from Ukrainian Central State

CinePhotoPhono Archives named after H. Pshenychny (TsDKFFA of Ukraine)

В получении настоящего приказа приступите к репредированию жен изменников родины, членов право-троцкистских шпионско-диверсионных организаций, осужденных Военной Коллегией и военными трибуналами по I-й и 2-й категориям, начиная с 1 августа 1936 года.

FAMILY TRAGEDY

Yezhov's next order, no. 00486 of 15 August 1937 contained specific instructions on how to proceed with the wives and children of a 'spy' or 'enemy of the people': *Investigative proceedings are to be initiated in relation to every person arrested and to every socially dangerous child over the age of 15, [...] Wives of traitors of the homeland are to be sentenced to a minimum of five to eight years in a camp, in accordance with the level of threat they pose to society. The socially dangerous children of convicts, depending on their age, degree of danger and the possibility of reformation, will be incarcerated in*

camp, NKVD labour colonies or in orphanages with a special disciplinary system. [...] Accused wives of traitors of the fatherland, who have not been arrested because of illness or sick children, upon recovery, should be arrested and sent to a camp. Wives of traitors of the fatherland who are breastfeeding after sentencing should be immediately arrested and sent to a camp [...] Breastfeeding babies will be sent to camps together with convicted mothers, from where they will be transferred to orphanages and nurseries of the People's Commissariat for Health upon attaining the age of twelve to eighteen months.

РОЗСЕКРЕЧЕНО

20 р. №

НАРКОМУ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ ПО УССР
КОМИССАРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ 2 РАНГА

тов. ДЕНДЕРСКОМУ

гор. К и е в.

~~СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО.~~

ОПЕРАТИВНЫЙ ПРИКАЗ

НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ СОЮЗА
С С Р.

15 августа 1937 г.

гор. М о с к в а.

№ 00486.

С получением настоящего приказа приступите к репрессированию жен изменников родины, членов право-троцкистских шпионско-диверсионных организаций, осужденных Военной Коллегией и военными трибуналами по I-й и 2-й категориям, начиная с 1 августа 1936 года.

▲ Maria Reus, córka Franciszka, ur. w 1894 r. i zamieszkała w Satanowie, narodowość polska (obywatelstwo ZSRS). Oskarżona została o to, że była żoną rozstrzelanego za kontrrewolucyjną działalność szpiegowską Stepana Reusa (narodowości ukraińskiej) oraz że spotykała się w swoim mieszkaniu z żonami innych represjonowanych mężów. W 1938 r. została zesłana do Kazachstanu jako *element społecznie niebezpieczny*. Pozostawiła wtedy trójkę dzieci w wieku 20, 18 i 11 lat. Ze zbiorów PAO w Chmielnickim

Maria Reus, daughter of Franciszek, born in 1894 and lived in Sataniv, nationality Polish (citizenship USSR). She was accused of being the wife of Stepan Reus (nationality Ukrainian), who had been executed for counter-revolutionary spy activities, as well as meeting in her home with the wives of other repressed husbands. In 1938 she was exiled to Kazakhstan as a *socially dangerous element*. She left behind three children, at the time aged 20, 18, and 11. From the SAKO collection

/

◀ Strona z rozkazu operacyjnego szefa NKWD Nikołaja Jeżowa nr 00486 z 15 sierpnia 1937 r. Ze zbiorów HDA SBU

A page from order No. 00486 of 15 August 1937, issued by NKVD head, Nikolai Yezhov. From the HDA SBU collection

***Od dziś nie jesteśmy więcej
Polakami, jak chcemy żyć,
musimy przestać mówić
po polsku***

Jan Trybel, świadek ludobójstwa

***From this day forward
we are no longer Poles;
if we wish to live, we must
stop speaking Polish***

Jan Trybel, genocide witness

Inscenizacja rewizji.

Grupa Rekonstrukcyjno-Filmowa Bemowo,
fot. C. Pomykała

Reenactment of a search.

Bemowo Film Reconstruction Group,
photo by C. Pomykała

РАССТРЕЛЯТЬ

ИМУЩЕСТВО ЛИЧНО ЕМУ

ПРИНА

КО

Ь.

Józef CZEWSKI

Józef Czewski, syn Seweryna, ur. 1910 r. w Kamieńcu Podolskim, narodowość polska (obywatelstwo ZSRS).

Ze zbiorów PAO w Chmielnickim

Józef Czewski, son of Seweryn, born 1910 in Kamianets-Podilskyi, nationality Polish (citizenship USSR). From the SAKO collection

W maju 1938 r. NKWD z Kamieńca Podolskiego aresztowało 66 osób podejrzanych o członkostwo w Polskiej Organizacji Wojskowej. Wśród nich znalazł się Józef Czewski, szofer zakładu kamieniarskiego. Oskarżony został o to, że był członkiem POW, prowadził kontrrewolucyjną agitację i przygotowywał się do popełnienia aktów dywersyjnych w czasie [przyszłej] wojny i wzywał do powstania. Śledczy zarzucali Czewskiemu także utrzymywanie kontaktów z bratem, który wyjechał do Polski. Postanowieniem trójki NKWD z 20 września 1938 r. został rozstrzelany, a jego osobiste mienie skonfiskowane. Pozostawił żonę Eugenię i dziesięcioletnią córkę. Podczas

rewizji akt sprawy 31 marca 1958 r. śledczy zapisał: *Na podstawie przeglądu materiałów archiwalnych sprawy wymienionych 66 osób należy stwierdzić, że nie było wystarczającego materiału dowodowego dla postawienia im zarzutów karnych. [...] W toku rewizji sprawy ustanowiono, że w obwodzie Kamieniec Podolski nigdy nie istniała komórka POW, a więc nie istnieli jej członkowie ani kierownictwo, a oskarżenie tych osób było wymysłem ówczesnych pracowników NKWD. Na podstawie powyższego [wobec następujących osób] wyroki skazujące uchylić i sprawę umorzyć z powodu braku dowodów winy. Józef Czewski został pośmiertnie zrehabilitowany 5 czerwca 1958 r.*

Postanowienie o aresztowaniu Józefa Czewskiego. Ze zbiorów PAO w Chmielnickim
Decision regarding the arrest of Józef Czewski. From the SAKO collection

Józef CZEWSKI

In May 1938, the NKVD in Kamianets-Podilskyi arrested 66 people suspected of being members of the Polish Military Organization. Among them was Józef Czewski, a driver for a stone masonry workshop. He was accused of *being a member of POW and of leading counter-revolutionary propaganda and preparing to commit acts of sabotage in the time of [the future] war and calling for an uprising*. The investigators also accused Czewski of *maintaining contact with his brother, who had left for Poland*. On the decision of the NKVD troika of 20 September 1938, he was shot and his personal property was confiscated. He left behind his wife, Eugenia and a ten-month-old daughter. During the re-

vision of the case file on 31 March 1958, the investigator wrote: *On the basis of this review of archival materials, in the cases of the said 66 people it should be stated that there was insufficient evidence to prosecute them. [...] In the course of the case review, it was established that no POW cell had existed in the territory of Kamianets-Podilskyi, so there were no members or leadership of such, and the accusation of these people was the invention of NKVD officials of the time. On the basis of the above [regarding the following persons], the convictions were repealed and the case was dismissed due to the lack of evidence of guilt. Józef Czewski was rehabilitated posthumously on 5 June 1958.*

◀ Postanowienie trójki NKWD z 20 września 1938 r. Czewskiego Józefa Sewerynowicza za przynależność do POW: rozstrzelać, a jego osobiste mienie skonfiskować. Ze zbiorów PAO w Chmielnickim

Verdict of the NKVD troika of 20 September 1938 against Józef Sewerynowicz Czewski for POW membership: to shoot and confiscate personal property. From the SAKO collection

▶ Ósma strona postanowienia Prezydium chmielnickiego sądu obwodowego z fragmentem mówiącym, że w Kamieńcu Podolskim nigdy nie istniała komórka POW. Ze zbiorów PAO w Chmielnickim

The eighth page of the Presidium of Khmelnytsky district court's decision, with a fragment stating that a POW cell had never existed in Kamianets-Podilskyi. From the SAKO collection

525

По материалам следствия осужденные характеризуются вражески настроенными против Советской власти лицами, однако при дополнительной проверке из показаний свидетелей, односельчан осужденных видно, что осужденные в подавляющем большинстве выходцы из бедняцких и середняцких семей, в период коллективизации активно участвовали в создании колхозов, добросовестно работали на производстве, в колхозах.

Из обвинительного заключения по делу усматривается, что руководителями контрреволюционной организации "ПОВ" в Каменец-Подольском районе являлись Кульвец, Эйсмунди др., однако как видно из обзорной справки по делу обвинения Кульвеца, Эйсмунда и др., все они 26.XII.1956 года определением Военного Трибунала ПрикВО были реабилитированы.

Осужденный по делу Синдигинский показал, что в контрреволюционную организацию "ПОВ" он был завербован Витковским, который был осужден, а 10.XII.1957 года определением Военного трибунала ПрикВО реабилитирован.

Президиум Хмельницкого Областного суда 4.I.1958 года прекратил дело в отношении Гнебовского, который завербовал в контрреволюционную организацию осужденного по настоящему делу Захарского С.К.

Проверкой установлено, что на территории С. Каменец-Подольский (ныне Хмельницкой) области никогда не существовала контрреволюционная организация "ПОВ" (т.6 л.д.485), следовательно не было членов ее и руководителей, а обвинения осужденных в этом является вымыслом бывших работников НКВД.

Таким образом, материалами дела и произведенной дополнительной проверкой установлено, что осужденные были привлечены к уголовной ответственности необоснованно и осуждены незаконно.

В силу вышеизложенного и руководствуясь Указом Президиума Верховного Совета СССР от 19 августа 1955 года, Президиум Хмельницкого областного суда

П О С Т А Н О В Л Я Е Т :

Протест прокурора Хмельницкой области удовлетворить. Постановление особой тройки УНКВД по Каменец-Подольской области от 20 сентября 1938 года в отношении:

1. ХРУСТИЦКОГО (ХРУСТИНСКОГО) Виктора Иосифовича
2. ВОНЦОВИЧА Николая Феликсовича
3. ЛОЗИНСКОГО Викентия Ивановича
4. ЦИХОЦКОГО Николая Николаевича
5. ЛОЗИНСКОГО Ф. Алоизия Кайтановича (Каяновича)
6. СЕНДИШЕВСКОГО Бронислава Станиславовича
7. ФЛЯКА Станислава Иосифовича
8. СЕДЛЕЦКОГО Иосифа Андреевича
9. БАЛИЦКОГО Станислава Иосифовича
10. ПОДГОРОДЕЦКОЙ Богомилы Иосифовны
11. ЗАХАРСКОГО Станислава Казимировича

SPRAWA Andrieja JAMKOWEGO i 32 INNYCH OSKARŻONYCH

W ramach „operacji polskiej” byli przesładowani nie tylko Polacy. W marcu 1938 r. NKWD obwodu winnickiego aresztowało 33 mężczyzn ze wsi Zozowo, Aleksandrowka i Rotmistrowka. Jedenastu z nich było narodowości ukraińskiej. Oskarżeni zostali o przynależność do *kontrrewolucyjnej polskiej nacjonalistycznej organizacji POW*. Mieli truć bydło, niszczyć maszyny rolnicze, sabotować plany produkcyjne kołchozu, a na wypadek wojny – podpalać zapasy zboża i niszczyć drogi kolejowe. Wszyscy wymienieni w sprawie „Andrieja Jamkowego i 32 innych [...]”, oskarżeni według protokołu NKWD z 22 września 1938 r., zostali rozstrzelani, a ich mienie zostało skonfiskowane. 24 maja 1960 r. po zakoń-

czeniu rewizji sprawy śledczy KGB napisał: *w byłym Zarządzie NKWD obwodu winnickiego w latach 1937–1938 miało miejsce rażące naruszenie prawa, aresztowani byli ludzie bez dowodów na ich przestępczą działalność, podczas przesłuchań miało miejsce fałszowanie dokumentów śledztwa, a prowadzący śledztwo Zaputriajew w 1941 r. został skazany za naruszenia prawa. Na podstawie powyższego wnoszę, by Postanowienie trójki Zarządu NKWD obwodu winnickiego z 22 września 1938 r. [wobec następujących osób...] uchylić, a sprawę umorzyć z powodu braku dowodów winy.*

◀ Więzienie NKWD w Winnicy w 1943 r. Zdjęcie z raportu „Amtliches Material zum Massenmord von Winniza” (Oficjalne materiały dotyczące masowego mordu w Winnicy), Berlin, 1944 r. Reprodukcja A. Zechenter

The NKVD prison in Vinnytsia in 1943. Photo from the report ‘Amtliches Material zum Massenmord von Winniza’ (Official Materials Regarding the Mass Murder in Vinnytsia), Berlin 1944. Reproduction by A. Zechenter

▶ Wykaz 33 aresztowanych osób. Pierwszy z listy: Albin Zadernowski został wyłączony ze sprawy. Pozostali zostali rozstrzelani. Ze zbiorów PAO w Winnicy

List of 33 individuals arrested. The first on the list, Albin Zadernowski, was excluded from the case. The rest were shot. From the SAVO collection

1. ~~ЗАДЕРНОВСКИЙ Альбин Генрихович~~
- ✓ 2. ~~ИМНОВОЙ Андрей Антонович~~
- ✓ 3. ~~ХАНАЦКИЙ Александр Матвеевич~~
- ✓ 4. ~~ШАТКОВСКИЙ Станислав Иванович~~
- ✓ 5. ~~ИРОПИВНИЦКИЙ Петр Казимирович~~
- ✓ 6. ~~ДРАВОВИЧ Лука Васильевич~~
- ✓ 7. ~~КУЧЕВСКИЙ Платон Андреевич~~
- ✓ 8. ~~ВРАСНОСЕЛЬСКИЙ Павел Леонтьевич~~
- ✓ 9. ~~БЕРОДСКИЙ Василий Фадеевич~~
- ✓ 10. ~~СОБОДЕРСКИЙ Иван Дмитриевич~~
- ✓ 11. ~~ХАНАЦКИЙ Семен Федорович~~
12. ~~СКОМАРОВСКИЙ Иосиф Войцехович~~
- ✓ 13. ~~ХАНАЦКИЙ Сергей Григорьевич~~
- ✓ 14. ~~ИРОПИВНИЦКИЙ Франц Валентинович~~
- ✓ 15. ~~ЛЕБЕДОВСКИЙ Николай Леонтьевич~~
- ✓ 16. ~~СТАДНЕВСКИЙ Марьян Францевич~~
- ✓ 17. ~~СКОМАРОВСКИЙ Иван Томашевич~~
- ✓ 18. ~~КОЗАКЕВИЧ Семен Филиппович~~
- ✓ 19. ~~СВИРСКИЙ Леонисий Карлович~~
- ✓ 20. ~~ЦЫМБОВСКИЙ-ВЕРДИНСКИЙ Константин~~
- ✓ 21. ~~ПОСЛАВСКИЙ Лаврентий Онуфриевич~~
- ✓ 22. ~~ХМЕЛЬНИЦКИЙ Филипп Андреевич~~
- ✓ 23. ~~РУЖАНСКИЙ Николай Варфоломаевич~~
- ✓ 24. ~~ДЕМПИЦКИЙ Кароль Адамович~~
- ✓ 25. ~~ПОСЛАВСКИЙ Яков Онуфриевич~~
- ✓ 26. ~~КУЗНЯРСКИЙ Марк Иванович~~
- ✓ 27. ~~СВИРСКИЙ Павел Петрович~~
- ✓ 28. ~~СВИРСКИЙ Марк Иосифович~~
- ✓ 29. ~~БАРСКИЙ Кирилл Акимович~~
- ✓ 30. ~~МЕЛЬНИЧУК Иван Федорович~~
- ✓ 31. ~~БЕРОДСКИЙ Павел Дмитриевич~~
- ✓ 32. ~~СЛИВИНСКИЙ Тадеуш Андреевич~~
- ✓ 33. ~~ДОМАШЕВСКИЙ Петр Марценович~~
- ✓ 34. ~~ДРАГОМИРЕЦКИЙ Григорий Петрович~~

THE CASE OF Andrey YAMKOVY AND 32 OTHER ACCUSED PERSONS

Wypis z akt. Postanowienie trójki NKWD w Winnicy z 22 września 1938 r. o rozstrzelaniu jednej z 33 osób ze sprawy „Andrieja Jamkowego i 32 [...]” – Ławrientija Onufrijewicza Posławskiego, narodowości ukraińskiej (obywatela ZSRS). Ze zbiorów PAO w Winnicy

Transcript from the dossier. Decision from 22 September 1938 of the NKVD troika in Vinnytsia to shoot one of the 33 persons from the case of ‘Andrey Yamkovy and 32 [...]’ – Lavrentiy Onufriyevich Poslavsky, nationality Ukrainian (citizenship USSR). From the SAVO collection

It was not only Poles who were persecuted within the ‘Polish Operation’. In March 1938, the NKVD in the Vinnytsia oblast arrested 33 men from the villages of Zozovo, Olekzandrivka and Rotmistrovka. Eleven of them were of Ukrainian nationality. They were accused of belonging to the *counter-revolutionary Polish nationalistic organization POW*. They had supposedly poisoned cattle, destroyed farm machinery, sabotaged the production plans of the collective farm, and if a war were to take place, allegedly were to burn grain supplies and destroy railway tracks. All those named in the case of ‘Andrey Yamkovy and 32 others [...]’ and accused according to the NKVD protocol from 22 September 1938 were shot and their personal properties were confiscated. On 24 May 1960 after the revision of the investigation case was finished, the KGB wrote: *there was a gross violation of the law by the former NKVD Board of the Vinnytsia District in 1937–1938; people were arrested without evidence of their criminal activity, during the interrogations, investigative documents were falsified, and in 1941 the lead investigator Zaputryayev was revision of the investigation case was finished. On the basis of the above, I adjudicate that the decision of the NKVD Board troika of the Vinnytsia District of 22 September 1938 [against the following persons] be repealed and the case dismissed due to the lack of evidence of guilt.*

Передопрошенные в мае 1960 года свидетели: ПАСЕЧНИК Г.О., КОЗЛОВСКАЯ М.К. и КУЗНЯРСКАЯ Л.С. показали, что об антисоветской деятельности ЯМКОВСКОГО А.А. и других им ничего не известно, что в 1938 году протоколы допроса им не читали и они подписали их, не зная содержания.

/ том III л.д. 470-477 /

Свидетели ДРОГОМИРЕЦКИЙ П.Г., КОЗЛОВСКИЙ Я.П., ИЛЬЧУК П.М. не передопрошены, так как КОЗЛОВСКОГО и ИЛЬЧУКА нет в живых. Местонахождение ДРОГОМИРЕЦКОГО не установлено. Но их показания аналогичны показаниям передопрошенных свидетелей поскольку они не подтверждены, то не могут быть положены в основу обвинения ЯМКОВОМУ и другим.

/ том III л.д. 488 /

Вновь допрошенные свидетели: ПАСЕЧНИК Ф.Т., ПАСЕЧНИК И.П., КУЧЕР И.Ф., КУЧЕР Д.А., ПРИЧЕПА П.Г., БРОДСКИЙ Н.В. и другие показали, что об антисоветской деятельности ЯМКОВОГО А.А. и других, их причастности к каким-либо антисоветским организациям им ничего не известно.

/ том III л.д. 456-482 /

Проверкой установлено, что в бывшем УНКВД по Винницкой области в 1937-1938 годах грубо нарушалась социальная законность арестовывались лица без наличия данных о преступной деятельности, при допросах фальсифицировались следственные документы, а руководившие следствием по настоящему делу ЗАПУТРИЕВ в 1941 году осужден за нарушение социальная законности.

/ том III л.д. 484 /

На основании изложенного,

ПО Л А Г А Л Б Ы :

Постановление Тройки УНКВД УССР по Винницкой области от 22 сентября 1938 года в отношении -

Fragment postanowienia śledczego KGB w Winnicy z 24 maja 1960 r. mówiący o rażącem naruszeniu prawa w Zarządzie NKWD obwodu winnickiego w latach 1937-1938. Ze zbiorów PAO w Winnicy

Fragment of the KGB investigative officer's of Vinnytsia decision on 24 May 1960, regarding a flagrant violation of law in the NKVD Directorate Board of the Vinnytsia Oblast in 1937-1938. From the SAVO collection

Передопро
.О., КОЗЛОВСКАЯ
ОВЕТСКОЙ деятел
ИЗВЕСТНО, ЧТО
ПОДПИСАЛИ ИХ.

***Być Polakiem w ZSRR w 1938 r.
to to samo, co być Żydem w III Rzeszy***

Helena Trybel, świadek ludobójstwa, matka Jurija Jechanurowa
– premiera Ukrainy w latach 2005–2006

***To be a Pole in the USSR in 1938
was the same as being a Jew
in the Third Reich***

Helena Trybel, genocide witness, mother of Yuri Yekhanurov,
Prime Minister of Ukraine from 2005–2006

Inscenizacja aresztowania.
Grupa Rekonstrukcyjno-Filmowa Bemowo,
fot. C. Pomykało

Reenactment of arrest.
Bemowo Film Reconstruction Group,
photo by C. Pomykało

ВОЕННЫЙ ТРИБУНАЛ
Одесского военного округа

НАЧАЛЬНИКУ УЧЕТНО-АРХИВНОГО ОТДЕЛА
ПО ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

Ч. 4-а апреля 1957 г.
№ 0831

КОПИЯ: НАЧАЛЬНИКУ 1 СПЕЦОТДЕЛА У
ОБЛ.

г.Оде

г.Оде

РУ ОДЕССКОГО
ОКРУГА

г.Оде

Kazimiera NOWAKOWSKA

Kazimiera Nowakowska, córka Leona, ur. 1889 r.,
zamieszkała w mieście Kotovsk, narodowość
polska (obywatelstwo ZSRS). Ze zbiorów PAO w Odessie

Kazimiera Nowakowska, daughter of Leon,
born 1889, lived in the town of Kotovsk,
nationality Polish (citizenship USSR).

From the SAOO collection

Jeszcze raz mówię, że o kontrrewolucyjnej działalności swojego męża [...] nic nie wiem. W mojej obecności jakichkolwiek kontrrewolucyjnych rozmów nie było. Tak podczas przesłuchania broniła się Kazimiera Nowakowska. Jej mąż Feliks został skazany decyzją NKWD z 1 października 1937 r. na karę śmierci. Oskarżony został o aktywne uczestnictwo w polskiej kontrrewolucyjnej szpiegowsko-dywersyjnej organizacji sabotażowej, istniejącej jakoby w zakładzie taborowo-remontowym stacji kolejowej Kotowsk. Nowakowska została aresztowana jako żona skazanego „szpiega” i „wroga ludu”. Podczas przesłuchania martwiła się o swoich dwóch pełnoletnich synów oraz o siedemnastoletnią córkę: w chwili mojego aresztu gdzie ją zabrano i nie wiem, gdzie obecnie przebywa. W akcie oskarżenia zarzucono jej, że chociaż wiedziała o kontrre-

wolucyjnej działalności męża, nie poinformowała o tym organów władzy sowieckiej. Postanowieniem Kolegium Specjalnego NKWD z sierpnia 1938 r. została zesłana jako społecznie niebezpieczny element na 5 lat do Kazachstanu. 20 marca 1957 r. w zażaleniu na wyrok do Trybunału Wojskowego Odeskiego Okręgu Wojskowego napisano: *Postanowienie Kolegium Specjalnego nie może pozostać w mocy i należy je unieważnić ze względu na to, że w sprawie brak jest dowodów winy K. Nowakowskiej, a ona do inkryminowanych jej czynów się nie przyznała.* 4 kwietnia 1957 r. wyrok wobec Kazimieri Nowakowskiej został uchylony, sprawę umorzono z powodu braku znamion przestępstwa i nakazano zwrot obligacji skonfiskowanych jej podczas rewizji w mieszkaniu.

ВЫПИСКА ИЗ ПРОТОКОЛА

Особого совещания при Народном комиссаре внутренних дел СССР

от 28 августа 1938 г. 9.7.

СЛУШАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
<p>6. Дело № 220/ДТО Одесск. Е. П. о НОВАКОВСКОЙ Казимиры Леонтьевны, 1889 г.р.</p>	<p>НОВАКОВСКОЮ Казимиру Леонтьевну - как соц. опасный элемент - сослать в Казахстан сроком на ПЯТЬ лет, соч. срок с 9/X-37 г. Дело сдать в архив.</p>

Имя: *Чертков* 30.4.1909
 №: *2/9*
 ДАН СЕРТИФИКАЦИИ В *Одессе*

Отл. секретарь Особого совещания

Т. 46. Переписка. II. 1937

Wypis z protokołu Kolegium Specjalnego NKWD ZSRS z 28 sierpnia 1938 r.: K. Nowakowska jako społecznie niebezpieczny element podlega zesłaniu do Kazachstanu na okres 5 lat, licząc od 9 października 1937 r. Ze zbiorów PAO w Odessie

Transcript from the 28 August 1938 protocol of the NKVD Special Council of the Soviet Union: K. Nowakowska, as an element dangerous to society, is to be sent to Kazakhstan for a period of five years beginning on 9 October 1937.

From the SAOO collection

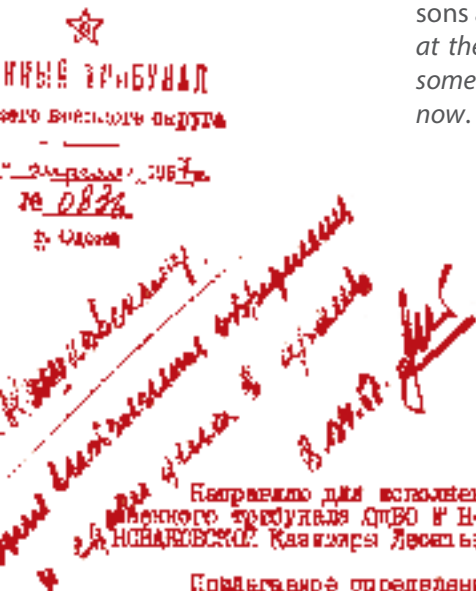
will say it again, that regarding the counter-revolutionary activities of my husband [...] I know nothing. During the interrogation, Kazimiera Nowakowska defended herself in this way. Her husband Feliks was

knowing about the counterrevolutionary activity of her husband, but not informing the Soviet authorities about it. By the August 1938 decision of the NKVD Special Collegium, she was sent as a *socially dan-*

Kazimiera NOWAKOWSKA

convicted by an NKVD decision of 1 October 1937, receiving the death penalty. He was accused of active participation in the *Polish counterrevolutionary espionage and sabotage organization*, which allegedly existed in the Kotovsk railway repair and maintenance plant. Nowakowska was arrested as the wife of a convicted 'spy' and 'enemy of the people'. During the interrogation, she worried about her two adult sons and her seventeen-year-old daughter: *at the time of my detention, she was taken somewhere and I don't know where she is now*. In the indictment, she was accused of

gerous element to Kazakhstan for five years. On 20 March 1957, in an appeal against the Military Tribunal of the Odessa Military District, it was written: *The decision of the Special Collegium can not remain in force and should be annulled because in this case proof of the guilt of K. Nowakowska is lacking, and she did not admit to her incriminating acts*. On 4 April 1957, the sentence against Kazimiera Nowakowska was revoked and the case was discontinued due to the lack of known offenses and the return of bonds confiscated during the apartment search was ordered.

◀ Fragment pisma Trybunału Wojskowego z 4 kwietnia 1957 r. do Prokuratury Wojskowej z informacją o uchyleniu wyroku Kazimierzy Nowakowskiej, z poleceniem przekazania odpisu orzeczenia zainteresowanej oraz zwrotu obligacji skonfiskowanych jej podczas rewizji.

Ze zbiorów PAO w Odessie

Fragment of the 4 April 1957 letter from the Military Tribunal to the Military Prosecution Office with information regarding the repeal of Kazimiera Nowakowska's sentence, with the order to provide a copy of the decision to the interested party and return the bonds confiscated from her during the revision. From the SAOO collection

/

▶ List Kazimierzy Nowakowskiej do Prokuratury Wojskowej Odesskiego Okręgu Wojskowego z 9 lutego 1957 r. z prośbą o rozpatrzenie zażalenia na bezpodstawne oskarżenie.

Ze zbiorów PAO w Odessie

Letter from Kazimiera Nowakowska to the Military Prosecution Office of the Odessa Military District with a request to consider a grievance regarding an unfounded accusation. From the SAOO collection

Направлено для исполнения дежу вместе с определением Военного трибунала ОДВО № Н-0177 от 2 апреля 1957 г. по делу НОВАКОВСКОЙ, Казимiera Десатъевна, 1009 г. рождения.

Продлеваемо определением проку объявить под расписку гр-ке НОВАКОВСКОЙ, принять жеца по вопросу возврата имущества у нее объявивая, дело оставить на гражданки, а в военный трибунал ОДВО сообщить даду объявления определения.

Копия определения в 1 экземпляре направляется для исполнения в УФСБ в Одессе, а в 50 ОДВО - для сведения.

ПРИЛОЖЕНИЕ: 1-му адр. - даду в одном томе с л/ку № 01007 в томил определением на 2 листах с л/м № 1120 ;

2 и 3 адр. - по одной копии определения, на 2 листах даду, с л/м № 1120.

Воспитану прокурору Орского ^{№ 16}
Военного округа полк. Бяструму

Новаковской Казимире Леоковне,
1887 года рождения, проживающей в
г. Орске, Театральный пер. 5 кв. 3

После ареста моего мужа Новаковского
Феликса Петровича, в октябре 1937 года меня
подвергли предварительному тюремному заключению
сроком до 2-х месяцев.

В июне 1939 года с группой других заключенных, не
имев приговора и суда, я была направлена в
Казахену ССР в порядке военной высылки сроком
на 5 лет.

Считаю арест и осуждение моего мужа не
обоснованными, поэтому прошу рассмотреть мою
жалобу и снять это гнетущее пятно с меня и
моих детей, которых я не могу уже более 20 лет.

9 февраля 1957 г.

Новаквич

Wojciech PIRÓG

Wojciech Piróg, syn Adama, ur. 1913 r.
we wsi Greczany, narodowość
polska (obywatelstwo ZSRS).
Ze zbiorów PAO w Chmielnickim

Wojciech Piróg, son of Adam,
born in 1913 in Greczany village,
nationality Polish (citizenship USSR).
From the SAKO collection

Призем; прошу Вашего рассмотрение
высказать мне справку о реа-
билитации моего брата.

Na zakończenie przesłuchania, w odręcznym liście do naczelnika NKWD oddziału Greczany, Wojciech Piróg przyznał się do wszystkich zarzucanych mu czynów. W ostatnim zdaniu napisał: *proszę organy śledcze, by miały na względzie moją rodzinę i to, co zrobiłem dobrego, [i] dały mi możliwość zmiany i usprawiedliwienia przed narodem radzieckim swoich czynów i stania się pełnoprawnym obywatelem ZSRS. W ten sposób chciał ratować najbliższych: żonę Marię, ośmioletnią córkę i czteroletniego syna. Po półrocznym pobycie w areszcie 24 października 1938 r. został oskarżony o to, że był członkiem POW, która w przypadku wojny miała zostać użyta w celu organizacji zbrojnego powstania przeciw władzy radzieckiej i prowadzenia aktów dywersyjnych na kolei. Wyrokiem trójki NKWD obwodu kijowskiego Wojciech Piróg został rozstrzelany 26 października 1938 r., a jego mienie zostało skonfiskowane. Nie wiadomo, jaki los spotkał żonę skazanego. Jego siostra w liście z lipca 1958 r. do Prokuratora Okręgowego miasta Chmielnicki pisze: *jako opiekunka jego małoletnich dzieci – syna i córki – proszę o informację, czy sprawa mojego brata została umorzona z powodu braku dowodów winy. Prezydium obwodu chmielnickiego uchyliło wyrok na Wojciecha Piróga, ponieważ oskarżenie zostało sformułowane wyłącznie na podstawie zeznań osobistych oskarżonego, które nie znalazły potwierdzenia w toku przesłuchania świadków [przesłuchanych w ramach rewizji sprawy]. Zeznania oskarżonego nie mogą stanowić dowodu jego działalności, gdyż nie odpowiadały one rzeczywistości. Piróg został pośmiertnie zrehabilitowany 18 kwietnia 1959 r.**

№ 1000

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

(об избрании меры пресечения)

г.г. Прокурор 30 апреля 1938 г. месяца 30-го дня, в. старший помощник
ОДТО ГУТБ НКВД ст. Прокурор - Т Р Е Т У З

Исполнительный приказ по обл. г.г. ПИРОГА Войцеха Адриановича

г.г. рождения _____ место рождения _____

г.г. _____ адрес _____

гражданство и национальность _____

мощь службы и должности _____

социальное _____ военное/гражданское прошлое и судимость _____

партийность _____

национальность _____ национальн. _____

категория воинского учета _____

в преступлении, предусмотренном ст. ст. 54-10 и 54-11 УК УССР

сирмаментом в том, что ПИРОГ В.А. является активным участником контрреволюционной польской организации во время "ПОВ" и вместе с теми систематически занимается проведением к-р. польско-националистической пропаганды.

На основании изложенного и руководствуясь ст. ст. 143, 145 и 146 УПК УССР, постановляю:

1. Избрать мерой пресечения способом удержания от суда и следствия по обвинению и обвиняемому ПИРОГУ В.А. арест, с содержанием под стражей в Прокурорской тюрьме, заключив его за ОДТО ГУТБ НКВД ст. Прокурор. -
2. Настоящим постановлением, в порядке ст. 144 УПК УССР и приказа НКВД и прокурора Обл. УССР от 16.V-33 года № 1465 представить для сведения ТРАНСПОРТНОМУ ПРОКУРОРУ

Одобрено и подписано _____ (ТРЕТУЗ)

„Согласен“ Начальник _____

„Утверждаю“ Начальник ОДТО ГУТБ НКВД ст. Прокурор _____ (А. Ч. Б. В. А. Н.)

Копия № 1000

Postanowienie z 30 kwietnia 1938 r. o aresztowaniu Wojciecha Piróga.
Ze zbiorów PAO w Chmielnickim

Decision of 30 April 1938 to arrest Wojciech Piróg. From the SAKO collection

Wojciech PIRÓG

In a handwritten letter to the NKVD head of the Greczany unit, Wojciech Piróg admitted to all the deeds of which he had been accused at the close of the interrogation. In the closing sentence he wrote: *I am asking the investigating authorities to take into account my family and what I have done that was good, [and] that they give the opportunity to change and justify my deeds before the Soviet people and to become a full-fledged citizen of the USSR.* In this manner he wished to save his closest family: his wife Maria, eight-year-old daughter and four-year-old son. After six months in prison, on 24 October 1938, he was accused of *being a member of POW, which in the case of war was to be utilized to organize an armed uprising against Soviet powers and conduct sabotage acts on the railways.* By verdict of the NKVD troika

in the Kiev oblast, Wojciech Piróg was shot on October 26, 1938 and his property was confiscated. It is not known what happened to the convicted man's wife. His sister wrote to the Khmelnytsky District Prosecutor in a letter from July 1958: *as guardian of his minor children – son and daughter – please inform me if my brother's case was dismissed due to the lack of evidence of guilt.* The presidium of the Khmelnytsky circuit repealed the judgment against Wojciech Piróg *because the accusation was formulated only on the basis of the personal testimony of the accused, which was not confirmed by witnesses [heard in the revision of the case]. Testimony of the accused cannot be proof of his activities, because they did not correspond to reality.* Piróg was posthumously rehabilitated on 18 April 1959.

List siostry Wojciecha Piróga z 11 lipca 1958 r. do Prokuratora Obwodu Chmielnickiego z prośbą o wydanie zaświadczenia, że brat został zrehabilitowany. Ze zbiorów PAO w Chmielnickim

Letter from 11 July 1958 written by the sister of Wojciech Piróg to the prosecutor in the Khmelnytsky oblast, asking for a certificate that her brother had been rehabilitated.

From the SAKO collection

Обл. Прокурору г. Семейского.

1293
12.15.58

Обл. про-ку Тироз Марии
Адамович против г. Семейского
удий предм. Треземн ур. Добролюбива

Заявление.

2ой Обл. милиции г. Семейского
мне сообщено, что мой брат - Тироз
Войцех Адамович, который в 1938 году
2го мая был репрессирован, умер в 1947 году,
а по этому, я как свидетеля оставившая
2ой не полнолетние детей брата - дочери и сына,
обращаюсь к Вам с просьбой сообщить
мне, прекращено-ли дело по обвинению
моего брата - Тироза Войцеха Адамовича
за не доказанностью предъявленного обвинения,
так все другие граждане репрессирован-
ные в этом-же году т.е. в 1937-38 году.
Брат мой - Тироз Войцех Адамович 1903г. рож.
работал до ареста 1938г. на ст. Треземн
Зам. начальника отдела розетной т.т.м.

Трезем; прошу Вашего рассмотре-
ния. Сообщить мне справку о ре-
абилитации моего брата.

11/11-1958г.

Зе Тироз

[...] aresztowani byli ludzie bez dowodów na ich przestępczą działalność, podczas przesłuchań miało miejsce fałszowanie dokumentów śledztwa [...]

Śledczy KGB, 24 maja 1960 r. (Sprawa „Andrieja Jamkowego i 32 innych oskarżonych”)

[...] people were arrested without any evidence of their criminal activity, the falsification of investigative documents took place during interrogations [...]

KGB investigator, 24 May 1960 (Case of ‘Andrey Yamkovy and 32 other accused’)

Inscenizacja przesłuchania.
Grupa Rekonstrukcyjno-Filmowa Bemowo,
fot. C. Pomykało

Reenactment of interrogation.
Bemowo Film Reconstruction Group,
photo by C. Pomykało

Гр. *Токарский Александр Васильевич*
Польский *вспомогательная государственная организация*
за активную к.р. деятельность
на ж.д. транспорте (собным решением НКВД СССР от 1-го октября
1937г. осужден по *10* категории, к высшей мере
указанной в законе

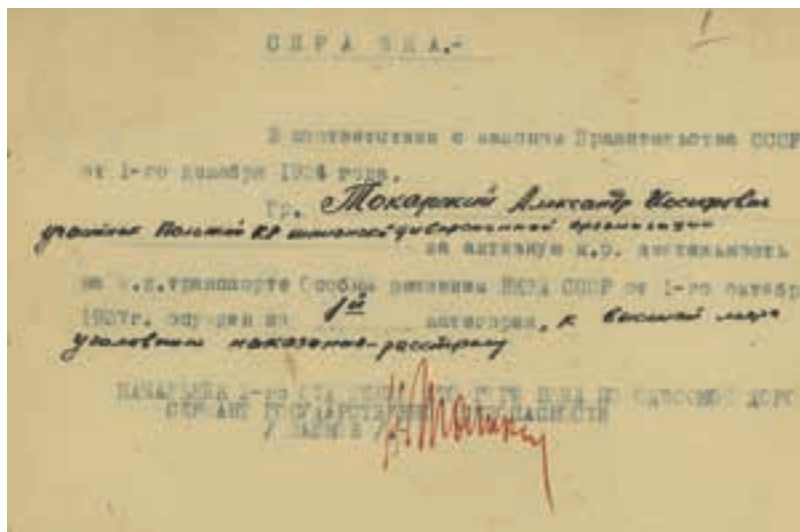
Maria TOKARSKA

Maria Tokarska, córka Siemiona, ur. 1885 r.
w Kotowsku, narodowość polska
(obywatelstwo ZSRS). Ze zbiorów PAO w Odessie

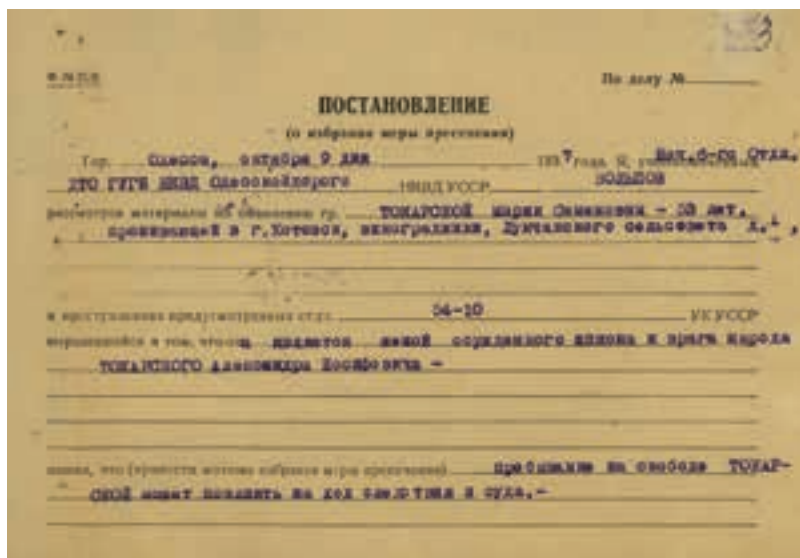
Maria Tokarska, daughter of Siemion, born 1885
in Kotovsk, nationality Polish (citizenship USSR).
From the SAOO collection

Maria Tokarska została aresztowana w październiku 1937 r. i osadzona w więzieniu w Odessie. W tym samym czasie zatrzymano jej syna. 10 grudnia 1937 r. Tokarską oskarżono o to, że wiedziała o działalności męża Aleksandra w polskiej wojskowej organizacji kontrrewolucyjno-szpiegowsko-dywersyjnej, za co został on rozstrzelany w 1937 r. 28 sierpnia 1938 r. Kolegium Specjalne NKWD podjęło decyzję o zesłaniu Tokarskiej jako *elementu społecznie niebezpiecznego* do Kazachstanu na 5 lat. Zachowały się jej listy z 1939 r. do szefa NKWD Ławrientija Berii. Prosiła w nich o rewizję akt sprawy, ponieważ nie wiedziała, za co została ukarana. Tłumaczyła, że podczas przesłuchania była wystraszona. Śledczy spisał jej odpowiedzi, ale jako ledwo piśmienna nie była w stanie ich przeczytać. Nakazano jej podpisać obie strony protokołu, w tym niezapisaną. Po fakcie prosiła o kolejne przesłuchanie, ale słyszała zawsze, że *jeśli zajdzie potrzeba, to ją wezwą*. Dalej Maria Tokarska pisała w liście, że klimat, w którym żyje, zniszczył jej zdrowie. Z powodu reumatyzmu, poważnej choroby serca i astmy nie może pracować, a innych środków utrzymania nie ma. Prosiła o pozwolenie na powrót do dzieci lub zmniejszenie liczby lat zsyłki. Oprócz syna miała trzy zameżne córki.

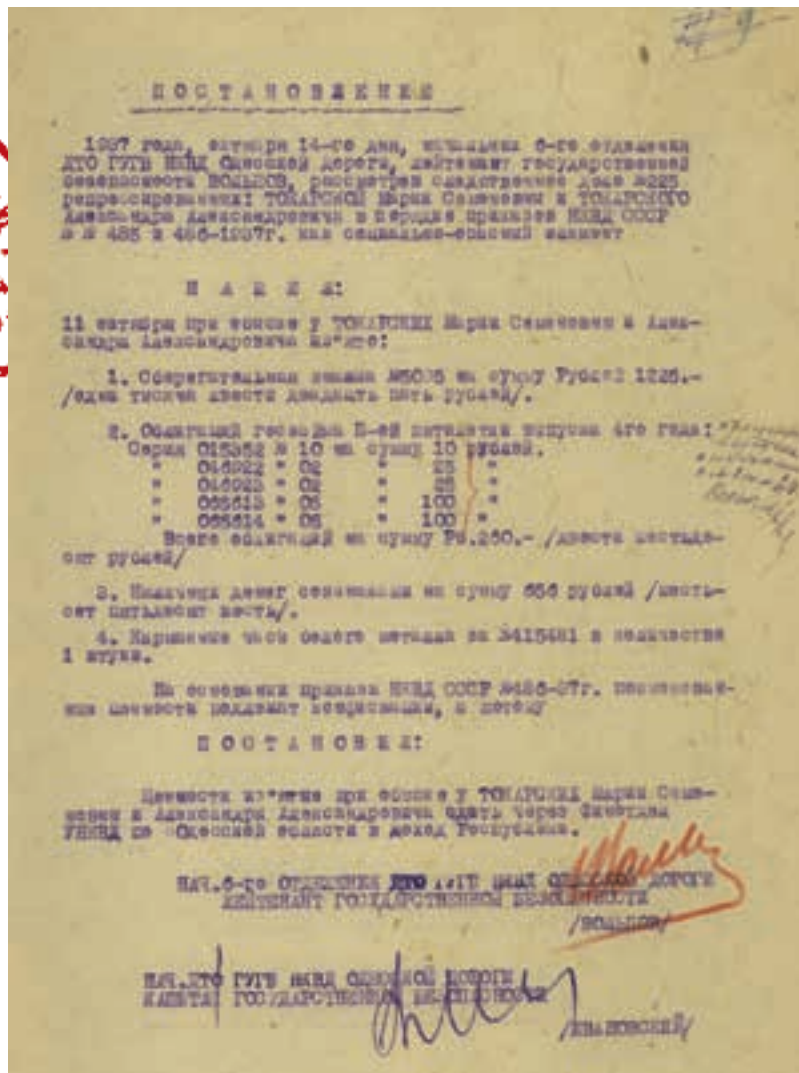
Informacja, że zgodnie z *ustawą rządu ZSRS* Tokarski Aleksander, syn Józefa, członek *polskiej kontrrewolucyjnej organizacji dywersyjnej*, skazany został na rozstrzelanie. Ze zbiorów PAO w Odessie

Information that in agreement with the law of the USSR, Aleksander Tokarski, son of Józef, and member of the Polish counter-revolutionary sabotage organization, was sentenced to be shot. From the SAOO collection

Postanowienie o zastosowaniu wobec Marii Tokarskiej środka zapobiegawczego w postaci aresztowania. Ze zbiorów PAO w Odessie

The decision to apply preventive measure toward Maria Tokarska in the form of arrest. From the SAOO collection

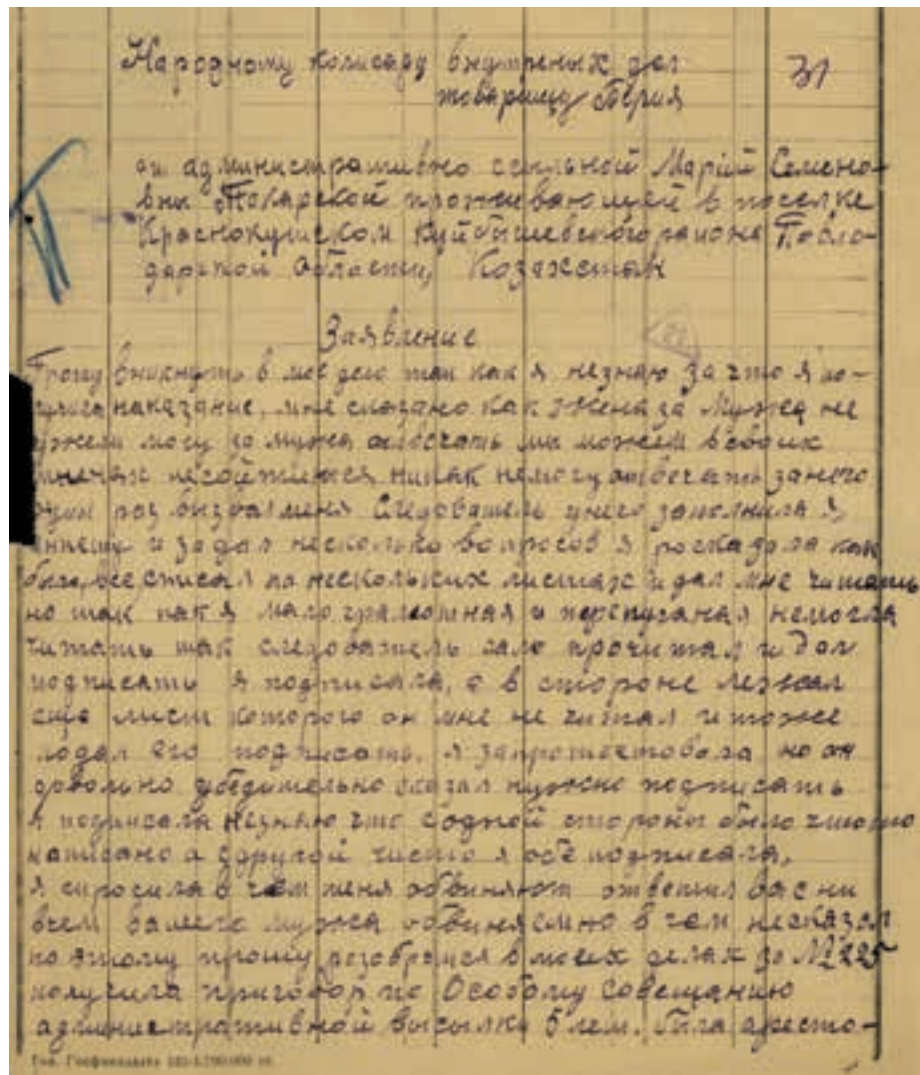
Postanowienie o konfiskacie znalezionych w domu małżeństwa Tokarskich przedmiotów i pieniędzy oraz przekazaniu ich do wydziału finansowego Zarządu NKWD obwodu odeskiego i zaliczeniu do dochodu republiki.

Ze zbiorów PAO w Odessie

The decision to confiscate various property and money found in the Tokarski's home as well as allocate them to the finance department of the NKVD Directorate in the Odessa oblast, crediting them to the republic's income. From the SAOO collection

Maria TOKARSKA

Maria Tokarska was arrested in October 1937 and incarcerated in the prison in Odessa. Her son was detained at the same time. On 10 December 1937, Tokarska was accused of knowing about her husband Aleksander's activities in the counter-revolutionary-spy-sabotage Polish Military Organization, for which he had been executed in 1937. On 28 August 1938 the NKVD Special Collegium made the decision to send Tokarska to Kazakhstan for five years as a socially dangerous element. Her letters from 1939 to NKVD head Lavrentiy Beria survived. In them she requested a review of her case files because she did not know what she was being punished for. She explained that she had been terrified during the interrogation. The investigator had written down her answers, but as someone barely literate, she was unable to read them. She was ordered to sign both pages of the protocol, including the blank one. After the fact, she asked for another interrogation, but she always heard that *if it were necessary, they would summon her*. Next, Maria Tokarska wrote in a letter that the climate in which she lived was destroying her health. Because of rheumatism, serious heart disease and asthma she could not work, and had no other means of maintenance. She asked for permission to return to her children or the number of years of exile to be reduced. In addition to her son, she had three married daughters.

List od zesłanej do Kazachstanu Marii Tokarskiej do Ławrientija Berii z prośbą o rewizję akt jej sprawy. Ze zbiorów PAO w Odessie

Maria Tokarska's letter with a request to have her case file reviewed sent from Kazakhstan to Lavrentiy Beria. From the SAOO collection

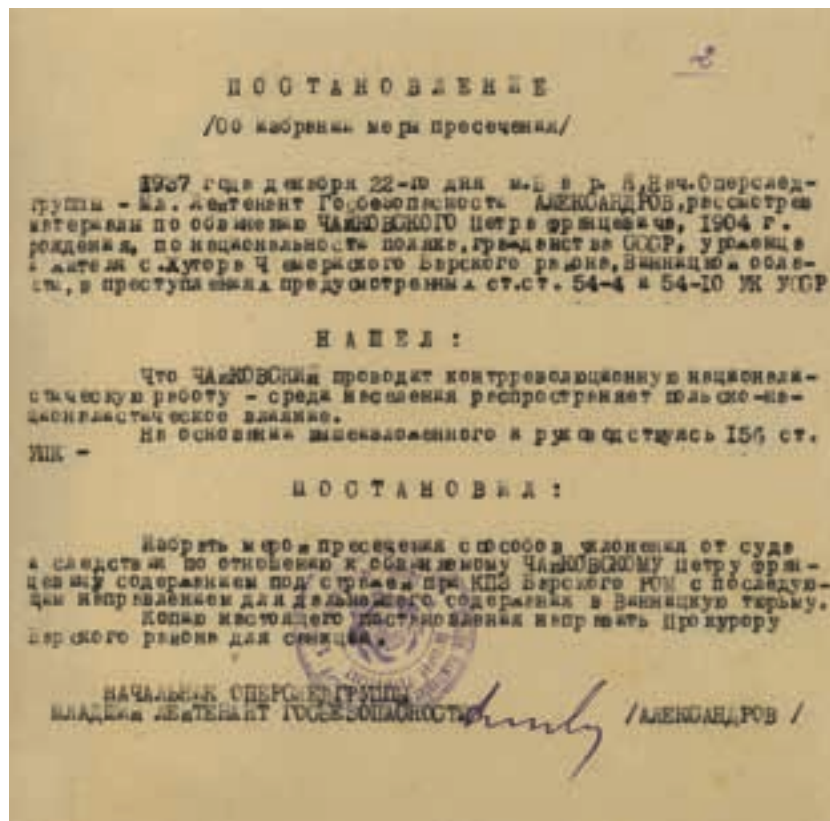

Piotr CZAJKOWSKI

Piotr Czajkowski, syn Franciszka, ur. 1904 r. narodowość polska (obywatelstwo ZSRS). Ze zbiorów PAO w Winnicy

Piotr Czajkowski, son of Franciszek, born 1904, nationality Polish (citizenship USSR). From the SAVO collection

Piotr Czajkowski, księgowy borszczewskiego wiejskiego товариства спожывцѡв, был претржывану претр NKWD в винническом заключении, а впоследствии 1 февраля 1938 г. был расстрелян. Обвинили его в проведении *деятельности контрреволюционной и националистической среди населения* и *пропагандировании польско-националистических взглядов*. Из допросов свидетелей вышло, что Czajkowski часто *принимал у себя в доме польскую молодежь и заставлял их участвовать в собраниях организации „Różaniec“*. Оставил жену и сынов в возрасте трех и пяти лет. В письме к вдове от 11 декабря 1938 г. из Проводников НКВД при Совете Министров СССР Янина Czajkowska написала: *Мой муж [...] был арестован органами НКВД в 1937 г. и до настоящего времени о нем мне неизвестно. [...] прошу известить меня, где он сейчас находится. Если уже не жив, прошу выдать мне свидетельство о смерти и сообщить о его реабилитации. Прошу не отклонять мою просьбу. Решением Коллегии Судового дела Карных Судов Высшего СССР от 18 ноября 1938 г. Piotr Czajkowski был реабилитирован.*

Postanowienie z 22 grudnia 1937 r.
o aresztowaniu Piotra Czajkowskiego.

Ze zbiorów PAO w Winnicy

Decision from 22 December 1937
to arrest of Piotr Czajkowski.

From the SAVO collection

расстрелять.

Piotr CZAJKOWSKI

195 189

ВЫПИСКА ИЗ КОПИИ ПРОТОКОЛА № 797
 НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ СССР и ПРОКУРОРА СССР
 от 16 января 1938 г.

СЛУШАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
<p>материал на обвиняемого, представленный управлением НКВД УССР по Винницкой области в порядке приказа НКВД от 485 от 11 авг. 1937 года</p>	<p>Чайковского Петра Францевича, 1904 г. р. уро. с. ут. Гемисис, Барановский уезд, Винницкой обл. расстрелять</p>

Копия протокола № 797 от 16/1/38
 Начальник Учетно-архивной службы (отдел № 1) УКГВ при СН СССР по Винницкой области
 Д. Мазур 1901 г. Майор (Кравченко)

Wypis z kopii protokołu. Materiał oskarżenia przedstawiony przez NKWD obwodu winnickiego został rozpatrzony w trybie rozkazu NKWD nr 00485 z 11 sierpnia 1937 r. Postanowiono: Czajkowskiego Piotra Franczewicza [...] rozstrzelać. Ze zbiorów PAO w Winnicy

Transcript from personal file. The indictment material presented by the NKVD in the Vinnytsia oblast, examined under NKVD order No. 00485 of 11 August 1937. Verdict: Czajkowski Piotr Franczewicz [...] to be shot. From the SAVO collection

Piotr Czajkowski, an accountant in a rural food cooperative in Borshchiv, was detained by the NKVD in a prison in Vinnytsia, and then was shot to death on 1 February 1938. He was accused of leading counterrevolutionary and nationalist activities among the population as well as promoting Polish-nationalist views. From witness interviews, it appeared that Czajkowski often hosted Polish youth in his home and forced them to participate in meetings of the 'Rosary' organization. He left his wife and two sons aged three and nine. In a letter dated April 1961 to the KGB chairman of the USSR Council of Ministers, Janina Czajkowska wrote: My husband [...] was taken by the NKVD authorities in 1937 and to this time nothing is known about him. [...] please let me know where he is at present. If he is no longer alive, please send me a death certificate and information regarding his rehabilitation. Please, do not reject my request. By the decision of the Court Collegium of the Criminal Board of the Supreme Court of the Ukrainian SSR of November 18, 1961, Piotr Czajkowski was rehabilitated.

СПИСОК № 40

СОВ. СЕКРЕТ

ВНИСКА ИЗ АКТА

Решение Народного Комиссара Внутренних дел,
и Прокурора СССР от "16" января 1938 г.
тожд. № 794 / с расстрелом Петра
..... Францелина
приведено в исполнение "1" февраля 1938 г.

г. Винница
УССР

НМЗ ОДЛ УТВ ВСУ НМЗ
СЕРЖАНТ КОСВЕЗДИ СМ

▲ Wypis z akt. Postanowienie NKWD z 16 stycznia 1938 r. o rozstrzelaniu Piotra Czajkowskiego w dniu 1 lutego 1938 r. Ze zbiorów PAO w Winnicy

An excerpt from the NKVD decision of 16 January 1938 to shoot Piotr Czajkowski. It was executed on 1 February 1938. From the SAVO collection

► Fragment listu Janiny Czajkowskiej do Przewodniczącego KGB przy Radzie Ministrów USRS z 20 kwietnia 1961 r. Ze zbiorów PAO w Winnicy

A fragment of Janina Czajkowska's letter of 20 April 1961 to the KGB head of the USSR Council of Ministers. From the SAVO collection

Председателю КГБ
от гр. Чайковской
села Хутор-Зеленый
район Область

Обращаюсь к Вам, прошу
себя находить; если его
прошу выслать мне свидетелей
о реабилитации.

Прошу не отказать

20 апр
Янина

20 апреля 1961 года.

**W ramach „operacji polskiej”
w ZSRS aresztowano ponad
143 tys. osób. Spośród nich
co najmniej 111 tys. skazano
na karę śmierci**

**Under the ‘Polish Operation’
in the USSR over 143,000 people
were arrested. Among these,
at least 111,000 were sentenced
to the death penalty**

ARCHITEKCI ZBRODNI
THE ARCHITECTS OF CRIME

***Bardzo dobrze! Wykopujcie dalej
i usuwajcie ten polski brud.
Wyeliminujcie go w interesie
Związku Sowieckiego***

Józef Stalin

***Very good! Keep on digging up
and cleaning out this Polish
filth. Eliminate it in the
interests of the Soviet Union***

Joseph Stalin

A handwritten signature in red ink, appearing to be 'I. Stalin', written in a cursive style. The signature is located at the bottom right of the page, overlapping a light blue diagonal shadow.

Józef Stalin

dyktator Związku Sowieckiego w latach 1924–1953. Za jego rządów represje w ZSRS doprowadziły do śmierci kilkudziesięciu milionów osób. Tylko w latach 1937–1938 podczas Wielkiego Terroru zamordowano ok. 750 000 ludzi, w tym co najmniej 111 091 w czasie „operacji polskiej”. Fot. domena publiczna

Joseph Stalin

Dictator of the Soviet Union from 1924–1953, under his rule, repression in the USSR led to the deaths of tens of millions of people. During the Great Terror, in the years 1937–1938 alone, about 750,000 people were murdered, including at least 111,091 in the ‘Polish Operation’.

Photo: public domain

Nikołaj Jeżow

zwany „krwawym karłem”, był pomysłodawcą i realizatorem polityki masowego terroru w ZSRS w latach 1937–1938. Jako ludowy komisarz spraw wewnętrznych ZSRS zainicjował operację narodowościową skierowaną przeciwko Polakom. Oprawca podzielił los swoich ofiar. W kwietniu 1939 r. został aresztowany. Oskarżono go o spisek przeciwko władzom sowieckim. Skazany przez Kolegium Wojskowe Sądu Najwyższego ZSRS na karę śmierci. Wyrok wykonano prawdopodobnie 4 lutego 1940 r.

Fot. domena publiczna

Nikolai Yezhov

Called the ‘bloody dwarf’, he was the originator and implementer of the mass terror policy in the USSR in 1937–1938. As People’s Commissar of Internal Affairs in the USSR, he initiated a nationalist operation directed against the Poles. The torturer shared the fate of his victims. In April 1939 he was arrested and accused of plotting against the Soviet authorities. He was sentenced to death by the Military Collegium of the Supreme Court of the USSR. The sentence was probably carried out on February 4, 1940.

Photo: public domain

Izrail Leplewski

w latach 1934–1938 szef NKWD Białoruskiej SRS, a następnie Ukraińskiej SRS, gdzie odpowiadała za przeprowadzenie „operacji polskiej”. Mimo to w kwietniu 1938 r. został aresztowany jako uczestnik faszystowskiego spisku w NKWD, skazany na śmierć i rozstrzelany.

Fot. ze zbiorów J. Szapowala

Izrail Leplevsky

The head of the NKVD of the Belarusian SSR from 1934–1938 and then of the Ukrainian SSR, where he was responsible for leading the ‘Polish Operation’. In spite of that, in April 1938 he was arrested as a *participant of a fascist conspiracy in the NKVD*, sentenced to death and shot.

Photo: from the collection of Y. Shapoval

Aleksandr Uspienski

szeF NKWD Ukraińskiej SRS, od stycznia do listopada 1938 r. był odpowiedzialny za masowy terror na sowieckiej Ukrainie, w tym za „operację polską”. W listopadzie 1938 r. został wezwany do Moskwy z powodu otrzymania awansu. Znając los swoich poprzedników, postanowił upozorować samobójstwo i uciec. Aresztowany i, po wyroku Kolegium Wojskowego Sądu Najwyższego ZSRS, rozstrzelany w styczniu 1940 r.

Fot. ze zbiorów J. Szapowala

Aleksandr Uspensky

Head of the NKVD of the Ukrainian SSR from January to November of 1938, he was responsible for mass terror in Soviet Ukraine, including the ‘Polish Operation’. In November 1938 he was summoned to Moscow to receive a promotion. Knowing the fate of his predecessors, he decided to simulate suicide and escape. He was arrested and after sentencing by the Military Collegium of the Supreme Court of the URRS, was shot in January 1940.

Photo: from the collection of Y. Shapoval

Andriej Wyszynski

w ZSRS był inicjatorem stosowania tortur w śledztwie. Laureat Nagrody Stalinowskiej za teorię, że przyznanie się oskarżonego może stanowić decydujący dowód winy. Od lipca 1935 r. jako prokurator generalny ZSRS oskarżał w największych procesach politycznych. Wraz z Jeżowem zatwierdzał wyroki śmierci w okresie Wielkiego Terroru, w tym podczas „operacji polskiej”. W latach 1949–1953 był ministrem spraw zagranicznych, a następnie do śmierci w 1954 r. stałym przedstawicielem ZSRS przy ONZ.

Fot. domena publiczna

Andriej Vyshinsky

In the USSR he was the initiator of the use of torture during investigations. He was the winner of the Stalinist Prize for the theory that confession of an accused person may be decisive evidence of his or her guilt. From July 1935, as prosecutor general of the USSR, he headed the proceedings in the largest political trials. Together with Yezhov, he approved death sentences during the Great Terror, including those of the ‘Polish Operation’. In the years 1949–1953 he was the minister of foreign affairs, and then became a permanent representative of the USSR at the UN until his death in 1954.

Photo: public domain

1938

Winnica Vinnytsia Bykownia Bykivnia Dołbysz Dovbysh Żytomierz Z...

Od chwili ukazania się w 1993 r. w kwartalniku „Karta” artykułu „Polska operacja NKWD” Nikity Pietrowa ze stworzenia „Memoriał” z każdym rokiem rośnie świadomość o tej tragedii. Powstają publikacje, programy telewizyjne, audycje radiowe, artykuły prasowe i internetowe strony tematyczne. Budujący jest fakt, że to właśnie dzięki rosyjskim historykom

MIEJSCA PAMIĘCI NA UKRAINIE

zainicjowana została akcja upamiętniania ofiar „operacji polskiej” NKWD. Rangę tych tragicznych wydarzeń podkreślił Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, przyjmując dwukrotnie uchwałę odwołującą się do pamięci o dokonanym ludobójstwie. Część miejsc pamięci znajduje się na terenach byłego ZSRS, m.in. w Kuropatach, Moskwie, Petersburgu, Tomsku, Irkucku i w Republice Karelii. Powstają tablice, pomniki i mogiły upamiętniające los represjonowanych. Także na ziemi ukraińskiej istnieje wiele takich miejsc, m.in. w Dołbyszu, Winnicy, Żytomierzu, Kijowie-Bykowni, Chmielnickim i Kamieńcu Podolskim.

Dołbysz (d. Marchlewsk), plac przed Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej. Tablice upamiętniające ofiary przesładowań i terroru w latach 1935–1938. Fot. S. Kazimierzczuk

Dovbysh (formerly Marchlewsk), square in front of the Sanctuary of the Mother of God of Fatima. Plaques commemorating victims of persecution and terror from 1935–1938. Photo by S. Kazimierzczuk

Zhytomyr Bar Odessa Odessa Kamieniec Podolski Kamianets-Podilskyi

From the moment the article 'The NKVD Polish Operation' written by Nikita Pietrov from the 'Memorial' association appeared in the quarterly *Karta* in 1993, awareness of this tragedy has grown more widespread every year. Publications, television programs, radio interviews, press articles and web pages on the topic have proliferated. It is an encouraging fact that

PLACES OF REMEMBRANCE IN UKRAINE

commemoration of the victims of the NKVD 'Polish Operation' was initiated thanks to Russian historians. The magnitude of these tragic events was highlighted by the Sejm [Parliament] of the Republic of Poland, through the adoption of two separate resolutions [2009/2012] that pay tribute to the memory of victims of genocide in the USSR, [the second specifically regarding victims of the 'Polish Operation']. Some of the memorial sites are located in the former USSR, including Kuropaty, Moscow, Petersburg, Tomsk, Irkutsk and the Republic of Karelia. Plaques, monuments and symbolic graves are being created to commemorate the fate of the repressed. There are many such places on Ukrainian soil as well, including Dovbysh, Vinnytsia, Zhytomyr, Kiev-Bykivnia, Khmelnytsky and Kamianets-Podilskyi.

Chmielnicki (d. Płoskirów), Skwer Skorboty.
Pomnik wzniesiony w miejscu, gdzie
funkcjonariusze NKWD wykonywali wyroki
śmierci w okresie Wielkiego Terroru.

Fot. M. Żuławnik

Skorboty Square, Khmelnytsky (formerly
Proskurov). Monument erected on the site
where NKVD officers carried out death
sentences during the Great Terror.

Photo by M. Żuławnik

Winnica, Park Kultury i Rozrywki im.
Gorkiego. Budynek kaplicy z polskiego
cmentarza zniszczonego w 1936 r. przez
Sowietów. Tablice poświęcone ofiarom
„operacji polskiej” NKWD w językach
polskim i ukraińskim. Fot. M. Żuławnik

Gorky Culture and Entertainment Park,
Vinnytsia. The chapel building from
the Polish cemetery destroyed in 1936
by the Soviets. Plaques dedicated
to the victims of the NKVD 'Polish
Operation' written in Polish
and Ukrainian. Photo by M. Żuławnik

Kijów-Bykownia. Narodowy Rezerwat Historyczno-Memorialny „Groby Bykowniańskie”. Pomnik represjonowanego. Fot. P. Życieński

Kiev-Bykivnia, National Historical-Memorial Reserve, 'Bykivnia Graves'. Monument to the repressed.

Photo by P. Życieński

Bar, Cmentarz Polski. Pomnik upamiętniający ofiary represji stalinowskich. Fot. S. Kazimierzuk

Polish cemetery in Bar. Monument commemorating the victims of Stalinist repressions. Photo by S. Kazimierzuk

ROZKAZ ORDER nr 00485 No. 00485

Wystawa przygotowana przez / Exhibition prepared by:

**Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
– Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko
Narodowi Polskiemu
The Archive of the Institute of the National
Remembrance – Commission for the Prosecution
of Crimes against the Polish Nation**

we współpracy z / in cooperation with:

**Państwowym Archiwum Obwodowym w Chmielnickim,
Państwowym Archiwum Obwodowym w Odessie,
Państwowym Archiwum Obwodowym w Winnicy
the State Archive of Khmelnytsky Oblast,
the State Archive of Odessa Oblast,
the State Archive of Vinnytsia Oblast**

Wykorzystano także materiały ze zbiorów / Materials also used
from the following collections:

**Stowarzyszenia „Memoriał”, Centrum Polsko-Rosyjskiego
Dialogu i Porozumienia, Wydzielone Archiwum Państwowego
Służby Bezpieczeństwa Ukrainy, Centralnego Państwowego
Kino-fono-foto- archiwum Ukrainy im. H. S. Pshenychny Central
Instytutu Języka Polskiego PAN, Stefana Kuriaty,
prof. Jurija Szapowała
'Memorial' Society, Centre for Polish-Russian Dialogue
and Understanding, Sectoral State Archive of the Security
Service of Ukraine, the H. S. Pshenychny Central
State CinemaPhotoPhono Archive in Ukraine, Institute
of the Polish Language (IJP PAN), Stefan Kuriata,
Prof. Yuri Shapoval**

Koordinacja projektu / Project coordinator:
Paweł Zielony

Autorzy wystawy / Exhibition production:

**Sergiusz Kazimierczuk, Mariusz Kwaśniak, Paweł Zielony,
dr Mariusz Żuławnik**

Autorzy zdjęć / Photography:

**Sergiusz Kazimierczuk, Cezary Pomykało, Mariusz Żuławnik,
Piotr Życieński**

Tłumaczenie na język angielski / Polish-English translation:
Sheri Torgrimson Pawlikowska

Tłumaczenie z języka rosyjskiego / Russian-Polish translation:
Izabela Rudaś, dr Bożena Witowicz

Konsultacja naukowa / Research consultation:

**prof. Jurij Szapował, Anna Zechenter
Prof. Yuri Shapoval, Anna Zechenter**

Korekta / Proofreading:

Irena Siwińska

Projekt graficzny, skład, przygotowanie zdjęć / Graphic design,
typesetting and photo preparation:

Tandem Studio

Element kartograficzny / Cartographic component:

Mariusz Olczyk

Druk katalogu / Catalogue printing:

**Drukarnia Read Me, Łódź
Read Me Publishing, Lodz**

System wystawienniczy / Exhibition display system:

**Drukarnia Andrus, Warszawa
Andrus Publishing, Warsaw**

Realizacja zdjęć inscenizacyjnych / Reenactment photos:

**Grupa Rekonstrukcyjno-Filmowa GRF Bemowo, Stowarzyszenie
Towarzystwo Kampinoskie w Granicy, Skansen Budownictwa
Puszczańskiego w Granicy – Kampinoski Park Narodowy,
Fundacja Willa Jasny Dom w Warszawie
Bemowo Film Reconstruction Group (GRF), 'Kampinos Society'
Association in Granica, Open-air Museum 'Skansen Budownictwa
Puszczańskiego' in Granica – Kampinoski National Park,
Villa 'Jasny Dom' Foundation in Warsaw**

**Autorzy składają serdeczne podziękowania dr. Wołodymyrowi
Bajdyczowi, dr. Lili Biłousowej, dr. Pawłowi Krawczenko,
prof. Jurijowi Łehunowi, Katerynie Bourdouvalis, Ołeksandrowi
Wojtowyczowi, dr Olenie Sztepkko, Ołeksandrowi Borowskiemu,
dr. Maciejowi Wyrwie oraz wszystkim osobom, których pomoc
umożliwiła zorganizowanie wystawy.**

**The authors extend heartfelt thanks to: Dr. Volodymyr Baydych,
Dr. Liliya Bilousova, Dr. Pavlo Kravchenko, Prof. Yuri Legun, Kateryna
Bourdouvalis, Ołeksandr Voitovych, Dr. Olena Shtepko, Ołeksandr
Borovskyi, Dr. Maciej Wyrwa and all the others whose assistance
made it possible to organize this exhibit.**

ISBN 978-83-8098-634-3

© Copyright by Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2019
© Copyright by the Institute of National Remembrance, Warsaw 2019

Instytut Pamięci Narodowej wspólnie z Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia stworzył portal edukacyjny poświęcony „operacji polskiej” NKWD 1937–1938. Zamieszczono na nim m.in. relacje świadków, filmy dokumentalne, artykuły popularnonaukowe, dokumenty z sowieckich archiwów, kalendarium zbrodni, mapę miejsc pamięci, a także bazę ofiar. Zapraszamy do odwiedzenia strony internetowej: **www.operacja-polska.pl**.

The Institute of National Remembrance, together with the Centre for Polish-Russian Dialogue and Understanding, has created an educational portal dedicated to the NKVD 'Polish Operation' of 1937-1938. Published here, among other things, are witness accounts, documentary films, popular research articles, documents from Soviet archives, a timeline of crimes, maps of memorial sites and also a database of victims. We invite you to visit our website: **www.operacja-polska.pl**.

*Dzisiaj musimy ten ból przezwyciężyć.
Jesteśmy winni to naszym przodkom,
którzy stali się ofiarami sowieckiego
ludobójstwa w końcu lat 30. XX w.
Nie mają nawet grobów, a jedynym
śladem po nich są coraz szerzej
odkrywane dokumenty,
w beznamienny sposób
odnotowujące wyroki, które
zapadały w kilka minut:
„rozstrzelać, osobisty
majątek skonfiskować”.*

*Today we must overcome
this suffering. We owe this
to our predecessors, who became
victims of Soviet genocide near
the end of the 1930's. They do not
even have graves; the only traces
remaining of them are these documents,
more and more frequently discovered,
which dispassionately record
the sentences that were passed
in a matter of minutes: 'execute,
confiscate personal property'.*

dr Jarosław Szarek
Prezes Instytutu
Pamięci Narodowej

Dr. Jarosław Szarek
President, Institute
of National Remembrance

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**